

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV BOHEMISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**CESTA KOLEM SVĚTA JOSEFA KOŘENSKÉHO
A JEJÍ KONTEXT V DOBOVÉ LITERATUŘE**

Vedoucí práce: Faktorová Veronika, Mgr., Ph.D.

Autor práce: Anna Nováková

Studijní obor: BOH-EST

2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem autorem této kvalifikační práce a že jsem ji vypracoval(a) pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

V Českých Budějovicích dne

Anotace

V letech 1893-1894 podnikl Josef Kořenský cestu kolem světa, jejíž popis vydal vzápětí po svém návratu. Práce se zaměří na analýzu literární povahy daného cestopisu, pokusí se jej vřadit do kontextu dobové literatury.

Annotation

In 1893-1894 Josef Kořenský made a journey around the world, the description of which he published shortly after his return. The thesis will focus on the analysis of the literary nature of the travelogue, attempt to place it in the context of contemporary literature.

Obsah

1. ÚVOD.....	5
2. CESTA KOLEM SVĚTA JOSEFA KOŘENSKÉHO – TRASA A CÍLE	6
2. 1. POBYT V SEVERNÍ AMERICE.....	7
2. 2. PLAVBA TICHÝM OCEÁNEM	12
2. 3. NÁVŠTĚVA ŽAPONSKA	13
2. 4. CESTA ČÍNOU	16
2. 5. TROPICKOU ASIÍ: MALAJSIIE A CEJLON.....	19
2. 6. NAPŘÍČ INDIÍ	21
2. 7. RUDÝM MOŘEM DO EGYPTA.....	25
3. KOŘENSKÉHO CESTOPIS – JEHO ÚČEL A MODELOVÍ ČTENÁŘI.....	28
4. LITERÁRNÍ POVAHA KOŘENSKÉHO CESTOPISU	34
4. 1. PARNASISTNÍ LÍČENÍ ZEMÍ A MÍST.....	34
4. 2. INTERTEXTUALITA KOŘENSKÉHO CESTOPISU: MEZI PARNASISTNÍ POHÁDKOU A FEJETONEM	37
4. 3. STYLIZACE CESTOVATELE	39
5. ORIENTALISMUS A OBRAZ ORIENTU.....	40
5. ZÁVĚR	43
BIBLIOGRAFIE	44

1. Úvod

V dnešní době jméno Josef Kořenský nepatří k těm, které českému čtenáři vytanou na mysl, přijde-li řeč na naše cestovatele. Ve své době ovšem patřil k nejznámějším z českých cestovatelů, pořádal přednášky a vydával četné publikace. Proč jeho jméno nemá v dnešní době takový zvuk, není možné s jistotou říci. Ve hře mohlo být více faktorů, mimo jiné i Kořenského fascinace Japonskem a „západní“ kulturou, která nemusela vyhovovat komunistickému režimu – od Kořenského smrti roku 1938 až do roku 2013 nebyla vydána jediná z jeho knih. Roli mohl hrát i fakt, že poznatky předávané v cestopisech časem zastaraly a Kořenského nahradili jiní autoři.

Tato práce se zaměří na přiblížení Kořenského opus magnum – třídílného cestopisu z cesty kolem světa, kterou podnikl v letech 1893-1894. V první části bude přiblížen autor, okolnosti cesty a rovněž bude konkrétněji popsán samotný obsah cestopisu. Hlavním tématem bude pak charakteristika autorova stylu a přístupu k textu. Tato analýza poslouží k určení konkrétního literárního diskurzu, jehož markery se nejčastěji v díle objevují. K těmto účelům bude užita zejména publikace *Český a slovenský literární parnasismus*. Součástí analýzy bude i charakteristika nejčastějších motivů objevujících se v díle. Podstatnou kapitolou je pak analýza Kořenského obrazu Orientu a jeho vztah k orientalismu. Metodologickou oporou této kapitoly je práce Edwarda Saida.

Cestopis byl autorem zamýšlen jako populárně-naučná publikace. Z analýzy dále vyplyne, že navzdory své snaze prezentovat se jakožto nestranný pozorovatel, neuniká Kořenský vlivu dobových tendencí a pohledů na mimoevropské oblasti, jeho přístup k místnímu obyvatelstvu se děje v intencích dobového kolonialismu. Přesto v jistých oblastech jsou jeho názory na svou dobu značně progresivní, týká se to například feminismu či pedagogiky.

2. Cesta kolem světa Josefa Kořenského – trasa a cíle

Josef Kořenský (26. 7. 1847 – 8.10. 1938) se řadil k cestovatelům ze skupiny kolem Vojtěcha Náprstka, mezi které patřili také například Emil Holub, Otakar Feistmantel, Pavel Durdík nebo Enrique Stanko Vráz. (Borovička 2010, s. 397) Vojta Náprstek byl hlavním sponzorem Kořenského zaoceánské cesty, ovšem zdaleka nebyl jediným. Finanční příspěvky dostal cestovatel také od městské rady smíchovské, školských úřadů, vídeňského ministerstva kultu a vyučování, 1000 zlatých pak dostal od sněmu království českého. Další finance pocházely od spolků či jednotlivců, kromě Náprstka jím byl například baron František Ringhoffer.

Cesta kolem světa zdaleka nebyla Kořenského první výpravou. Než se rozhodl vydat se za oceán, podnikl Kořenský několik kratších cest po Evropě. Takto navštívil například dvě světové výstavy, první ve Vídni roku 1873, druhou v Paříži roku 1878 a v průběhu letních prázdnin v letech 1881–1891 mnoho jiných destinací, mezi nimi i skandinávské země, Rusko, Srbsko nebo Turecko. (Todorovová, Chovaneček 2011, s. 19)

Druhou velkou cestou Josefa Kořenského, o níž rovněž vydal cestopis, byla pak cesta do Austrálie, na Nový Zéland a do Japonska, jíž podnikl v letech 1900–1901 (Martínek, Martínek 2006, s. 175-176).

Tím, co Kořenského odlišovalo od jiných cestovatelů, bylo zejména jeho zaměření na pedagogiku a osvětu mládeže. Jakožto učitel a posléze ředitel dívčí školy na pražském Smíchově považoval za nejdůležitější na cestách nasbírat poznatky, které mohl využívat ve výuce. Právě pro svou osvětovou činnost byl veřejností nejvíce oceňovaný – ještě za svého života obdržel za popularizaci přírodních věd čestný doktorát na přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy. Kromě žáčků, jež na pražském Smíchově vyučoval, si mohli Kořenského poslechnout také účastníci jeho přednášek. (Todorovová, Chovaneček 2011, s. 46) Snaha o rozšiřování povědomí o přírodních vědách je patrná i v jeho cestopise z cesty kolem světa.

Na cestu kolem světa se Kořenský vydal 20. 5. 1893. Společníkem mu byl po celou dobu jeho přítel Karel Řezníček, statkář z Kbelnice. Společně pak za necelý rok procestovali Spojené státy, Havajské ostrovy, Japonsko, čínské pobřeží, Singapur, Jávou, Cejlon, Indii a Egypt. Jejich zavazadla toho přitom neobsahovala více, než bylo nezbytně nutné – velikost i obsah dle Kořenského slov odpovídaly několikadennímu výletu do nejbližšího okolí Prahy.

Tím, co Kořenského přimělo ke zvážení zaoceánské cesty, byla patrně světová výstava konající se roku 1893 v Chicagu. Vzdálený cíl se pak rozhodl spojit s výpravou za dalšími zámořskými destinacemi. Sám cestovatel tuto svou motivaci osvětluje hned na

počátku svého cestopisu takto: „[...] A jako opeřenec, jehož perutě zmohutněly, dále odvažuje se v letu, tak i já vroucně jsem si toho žádal, abych, poznáv divuplné země americké volnosti, mohl zaletět i v kraje černého orientu asijského, kde vysoko do oblaků pne se posvátná Fužijama, a napájetí hrůf vonným dechem tropické vegetace na vulkanickém souostroví Havajském, na smaragdové Javě, rubínovém Ceylonu, prodlévati u nebetyčných Himalajů, jejichž slávu nevyolíčí ani sto božských věků, pokořiti se před výtvoř slavného umění staroindického a pohroužití ducha v tajemnou tu zemi východu, jež nám dala řeč, víru, ideály, zadívati se vlastníma očima v rozvaliny a památníky zaniklé slávy pod ethiopským nebem, zkrátka, ukončiti své dosavadní vycházky turistické cestou kolem světa.“ (Kořenský 1896a, s. 1-2) Cestu kolem světa považoval zjevně za pomyslné vyvrcholení své dosavadní cestovatelské kariéry.

2. 1. Pobyt v Severní Americe

První Kořenského trasa vedla do Brém, odkud se parníkem *Havola* společnosti Severoněmecký Lloyd vydal do New Yorku. V 50. letech 19. století by Kořenského plavba trvala více než tři týdny, ale v době jeho výpravy dokázaly parníky urazit 6500 kilometrů mezi kontinenty za necelý týden. V roce 1893 byl počet pasažérů cestujících do USA navýšen o ty, kteří mířili na Světovou výstavu do Chicaga. Osazenstvo první třídy (v níž měli pronajaté kajuty i Kořenský a Řezníček), tvořili zejména Němci, Angličané a Američané.

Z Kořenského dalšího vyprávění vyplývá, že plavba proběhla bez větších nepříjemností. Pasažéři první třídy trávili většinu času na vyhrazené promenádě parníku, po celý den byl k dispozici bohatý výběr jídel a večer za doprovodu palubní kapely celá společnost popíjela a tančila. Počátkem června dorazila *Havola* do New Yorku.

Na Evropany, ještě nepřilíš zvyklé na nejmodernější techniku a americké megalomanství, působil New York velmi futuristicky. Kořenský nadšeně popisuje newyorskou vyvýšenou železnici, obdivuje rozšířenost telegrafického a telefonního spojení, elektrickou dráhu, mrakodrapy nebo americké „elevatory“.

Jakožto učitel se Kořenský přirozeně zajímal i o americké školství a rozdíly mezi americkým a evropským vzdělávacím systémem. Po prohlídce několika newyorských škol dochází k závěru, že americké školy vychovávají osobnosti orientované zejména na praxi, a spíše od žáků vyžadují individualitu myšlení než poslušnost nebo tvrdou disciplínu.

Podle Kořenského v New Yorku tehdy žilo asi 20 000 Čechů, mnoho z nich si na živobytí vydělávalo práci v továrnách na doutníky. Ve městě také působilo velké množství českých spolků.

Po několika dnech strávených poznáváním New Yorku se Kořenský a Řezníček vydali proti proudu řeky Hudson do Plowkeepsie, sídla Vassar College, vysoké školy proslulé svou dívčí kolejí. Zpáteční cestu podnikli vlakem.

Z New Yorku pak podnikal Kořenský další výpravy – nejdříve parníkem do města Providence na Rhode Islandu a pak vlakem do Bostonu, Somerville a Cambridge. 15. června vyrazil do Filadelfie, nechávaje New York za sebou. Jakožto zpravodaj českých novin dostal od správy železnic *Philadelphia and Reading* zdarma jízdenku na všechny jejich tratě. Většina dalších Kořenského cest po Severní Americe byla absolvována užitím železniční dopravy, jíž Kořenský v knize věnuje nemalou pozornost.

Z Filadelfie cestoval na jihozápad, nejdříve do Baltimore, kde tehdy žila poměrně početná komunita Čechů, a poté do Washingtonu. Ve Washingtonu Kořenský navštívil Bílý dům, Kapitol, Smithsonianův přírodovědecký ústav a Národní muzeum.

Další Kořenského cesta vedla k Niagarským vodopádům. Cestou k Niagaře se zastavil v pensylvánském Betlémě, zejména proto, že se jednalo o město založené roku 1740 českými bratry. Po návštěvě Betlému se Kořenský na krátkou dobu zastavil v osadě Mauch Chunk a pokračoval drahou dále, k Niagaře.

Kořenského popis Niagarských vodopádů je poměrně detailní, v knize je mu věnováno několik celých stran, týká se zejména geomorfologie místa a jeho historie. Již v té době se jednalo o populární turistickou destinaci, Kořenský se při návštěvě městečka Niagara Falls podivuje nad nabídkou upomínkových předmětů. Cestovatelé také využili příležitosti pozorovat vodopády blíže z parolodi, která je nakrátko zavezla i ke kanadským břehům.

Po osmihodinové jízdě podél Erijského jezera dojeli Kořenský s Řezníčkem do Clevelandu, ve kterém prosperovala poměrně velká komunita českých přistěhovalců (Kořenský ji srovnává s komunitou newyorskou). Rovněž zde navštívili Kořenského přítele z mladých let, česko-amerického novináře Václava Šnajdra. Z Clevelandu se Kořenský vydal do Chicaga, kde strávil přibližně měsíc své cesty.

Podobně jako New York, i Chicago v Kořenském zanechalo hluboký dojem. Zaujaly jej mrakodrapy a rychlost rozšiřování města, plavba po řece Illinois a Michiganském jezeře a také slavná chicagská jatka, v jejichž případě byl ovšem dojem spíše negativního rázu.

Rychlý růst Chicaga byl umožněn zejména kvůli devastujícímu požáru, který v říjnu roku 1871 zničil velkou část města. Tato nešťastná událost otevřela cestu novým, modernějším stavbám a mrakodrapům, stavěným ohromujícím tempem. Kořenský tento fakt dokládá místní anekdotou: „Kdosi ulehl prý večer na prérii a usnul. Jaké však bylo jeho překvapení, když druhého dne z rána viděl se v ložnici nádherného hotelu, jenž za jedinou noc byl nad ním postaven.“ (Kořenský 1896a, s. 126)

V roce 1893 bylo Chicago třetím městem s největší českou komunitou na světě, první byla Praha, druhá Vídeň. Češi byli s počtem 70 000 obyvatel čtvrtou nejpočetnější etnickou skupinou ve městě (více bylo jen Němců, příslušníků původních amerických národů a Irů). Množství ulic a institucí rovněž neslo jména českých osobností.

Hlavní náplní Kořenského pobytu v Chicagu byla však návštěva Světové výstavy. Nejpodstatnějším úspěchem chicagské expozice byla veřejná reprezentace ženské emancipace a setkání zástupců všech významných náboženství a církví světa, jež se Kořenský zúčastnil jako pozorovatel. Detailnějšímu popisu jednotlivých částí výstavy se zde příliš nevěnuje, příležitostně je ovšem zmiňuje v dalších částech cestopisu.

Kořenský a Řezníček také ke konci chicagského pobytu navštívili Pullman City, město patřící výrobcí železničních vagonů, Georgovi Pullmanovi. Kořenského fascinoval fakt, že celé město je v soukromém vlastnictví jediného člověka, ačkoli posléze pozoroval, že mnoho zaměstnanců Pullmanovy společnosti nebylo spokojených s pracovními podmínkami. V nedalekém Elginu cestovatelé rovněž navštívili hodinářské závody. V Algonquinu pak Kořenský poprvé viděl živého kolibříka, předzvěst nadcházející cesty do tropičtějších oblastí.

Z Chicaga vedla cesta do Milwaukee, tehdy v Americe známém zejména díky pivovarnictví. Dále Kořenský zavítal do Green Bay, Keuwaunee a Manitowocu na březích jezera Michigan.

Následovala zastávka v St. Paul na březích řeky Mississippi, kterou Kořenský uvádí chybně jako nejdélší vodní tok na světě (opíraje se při tom o různé dobové zdroje, patrně se tedy jednalo o rozšířený fakt). Zamýšlí se nad osudy původních obyvatel Ameriky, kteří v oblasti žili dříve, ale byli násilně vytlačeni evropskými osadníky. Uvádí také, že z jazyka jednoho z původních kmenů pochází mnoho místních názvů, například samotný název řeky Mississippi. Na jejím druhém břehu Kořenský s Řezníčkem navštívili město Minneapolis, největší město státu Minnesota.

5. srpna se Kořenský s Řezníčkem vydali Severní pacifickou drahou na dlouhou cestu směrem k západnímu pobřeží Severní Ameriky. Cestovali jedním z Pullmanových vozů,

Kořenský dostal od správy železnice lístek zdarma. Do Livingstonu, respektive Yellowstonekého národního parku, vzdáleného ze St. Paul přes 1 600 km tehdy trvala cesta železnicí asi 50 hodin.

Krajina kolem železnice byla poměrně jednotvárná – jen zřídka bylo možné v prériích z oken vlaku zahlédnout obydlené osady, většinou se však cestovatelům spíše naskýtal výhledy na faunu žijící v okolí trati. Kořenský zmiňuje psouny, zvláštní pozornost věnuje pak americkým bizonům, kteří byli v jeho době na pokraji vyhynutí, zejména kvůli jejich bezohlednému lovu. Cestou také z vlaku zahlédli polární záři a tábor jednoho z domorodých kmenů v rezervaci.

Do Livingstonu dorazili Kořenský s Řezníčkem 8. srpna, vydávající se dále do Cinnabaru v bezprostřední blízkosti Yellowstonekého parku, kde strávili přibližně týden. Pro Kořenského, zblhlého v přírodních vědách, představovala neobvyklá yellowstonská krajina jednu z hlavních atrakcí jeho cesty po USA a její důkladné charakteristice věnuje ve svém cestopisu několik desítek stran. Svůj popis doprovází hojnou fotodokumentací (viz Obr. 1).

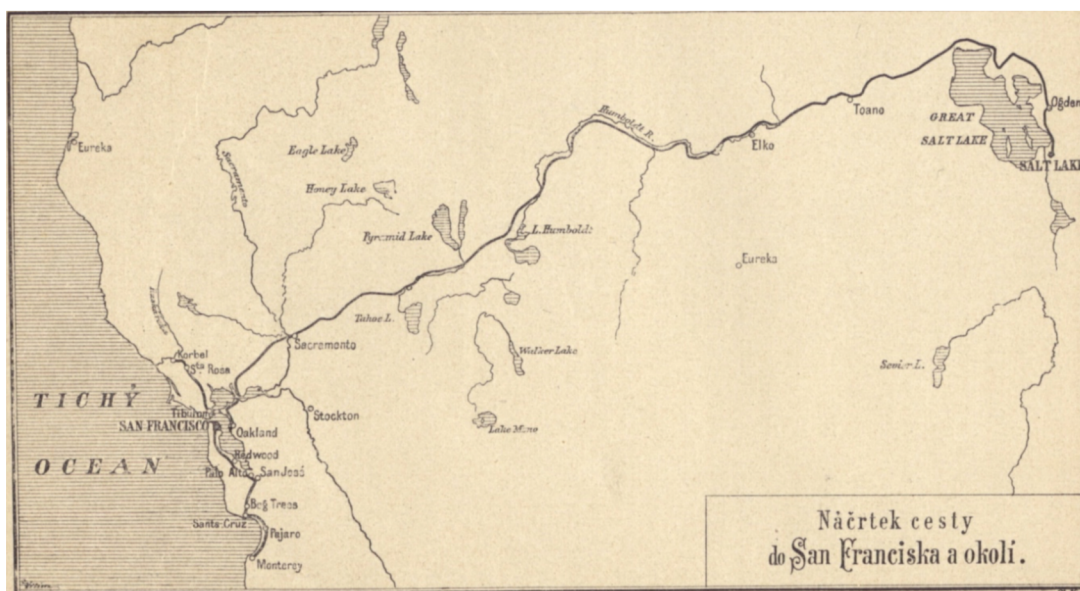
Obrázek 1 – Terasy Jupiterovy v parku Yellowstonekém.

Území pro něj bylo atraktivní nejen z hlediska geologického. Ačkoli popisu gejzírů a sirných útvarů věnuje mimořádnou pozornost, zmiňuje se i o přítomné fauně a floře. Cestou mezi yellowstonskými jezírky se mu naskytl pohled na divokého medvěda baribala, zaujaly jej také deňky neboli čipmankové.

Po návratu do Livingstonu se Kořenský vypravil dále na západ do původně zlatokopeckého města Helena. Zde si poprvé všiml přítomnosti komunity čínských přistěhovalců, zejména kvůli čínským nápisům, se kterými se cestou na západní pobřeží setkával stále častěji. V Heleně existovala také menší česká komunita, která se ve městě vytvořila v době zlaté horečky. Mezi její členy patřil i pan Rynda, který oba české cestovatele vzal na prohlídku místních rýžoven, kde Kořenský obdržel na památku několik safírů.

Helenu opustili 17. srpna a následně zamířili přes Cheyenne do Denveru vzdáleného asi 1 700 kilometrů. Cesta opět vedla prakticky neobydlenými prériemi. Po návštěvě Denveru pokračovali do Colorado Springs, kde navštívili přilehlou osadu Manitou a nově postavenou ozubenou drahou se nechali vyvézt na vrchol Pike's Peak. Trasa pokračovala arkansaskými kaňony, s několika zastávkami v menších osadách, až do Salt Lake City, kam dorazili 26. srpna.

Salt Lake City původně neslo název „New Jerusalem“, jelikož bylo založeno příslušníky mormonské církve. Kořenský vysvětluje vznik mormonské víry a specifická přesvědčení jejích vyznavačů. Několik stran věnuje i popisu místních pamětihodností. Navštívil zde také přilehlé solné jezero, ve kterém se s Řezníčkem krátce osvěžili. Cestovatelé se však ve městě dlouho nezdrželi, již 27. srpna se vydali do 1 273 kilometrů vzdáleného San Franciska (viz Obr. 2).

Obrázek 2 – Náčrtek cesty do San Franciska a okolí.

Železnice vedla neobydlenými planinami a posléze členitým pohořím Rocky Mountains. Kořenský věnuje zvýšenou pozornost rostlinám, které se v okolí trati

vyskytovaly. Cestou do San Franciska se Kořenský také seznámil s Japonkou Rio Krizuka (sic.), která se vracela do vlasti z Chicagské výstavy, a obdržel od ní pozvání do jejího domova v Tokiu.

V San Francisku se cestovatelé ubytovali v domě Františka Korbela, rakouského konzula. Přírodovědce Kořenského samozřejmě nejvíce zajímala místní fauna a flora. Zmiňuje přítomnost tuleňů a přidává popis chráněných lachtanů, které pozoroval na pobřeží. Cestovatelé navštívili jednoho večera také čínskou čtvrť. Kořenský byl z návštěvy poněkud rozpačitý, zmiňuje také silnou vzájemnou nenávist mezi čínskými přistěhovalci a americkými obyvateli, navzdory faktu, že příšedší čínské pracovní síly napomohly místnímu rozvoji, zejména při stavbě železnice.

Ze San Franciska se cestovatelé na chvíli vypravili do blízkého San José, kde Kořenského zaujala zejména místní subtropická květena. Navštívili mimo jiné ovocné sady, sekvojový háj, lázeňské městečko Santa Cruz, stanfordskou univerzitu a podnikli kratší výlet do Lickovy hvězdárny. Zavítali i na Korbelovy vinice nedaleko od San Franciska, kde v tehdejší době pracovalo mnoho českých přistěhovalců.

2. 2. Plavba Tichým oceánem

Dne 12. září nastoupil Kořenský na parolod' Čína a vyplul – se zastávkou v havajském Honolulu – směrem Jokohama. Cesta na Havajské ostrovy měla trvat asi týden.

Mezi pasažéry na zaoceánské plavbě byly i dvě Japonky. S Rio Krizuka se už Kořenský setkal cestou do San Franciska, její společnice se jmenovala Sato Misaki. Od svých kalifornských hostitelů a přátel Kořenský s Řezníčkem obdrželi zásoby vína, o které se štedře dělili se spolucestujícími, a získali tak mnoho dalších známostí.

Ochota japonského osazenstva lodi bavit se s cizinci silně kontrastovala s přístupem příslušníků čínské národnosti, kteří se s „bělochy“ ze zásady odmítali jakkoli družít. Kořenský si všímá této propasti mezi zdánlivě blízkými národy, která ilustrovala snahu Japonska stát se rovnocenným partnerem tehdejších koloniálních mocností.

Na Havajské ostrovy, konkrétně do Honolulu, dorazili cestovatelé 18. září v ranních hodinách. Kořenský se krátce věnuje popisu jednotlivých ostrovů, neopomíná zmínit jejich sopečný původ. V tehdejší době mělo souostroví dohromady asi 90 000 obyvatel, z nichž jen 35 000 byli původní Kanakové, zbytek tvořili zejména Číňané a Japonci. Kořenský uvádí, že

jen o sto let dříve žilo Kanaků na ostrovech přes 400 000, ale kolonisté s sebou přivezli spoustu nových nemocí (mimo jiné lepru), které počty původních obyvatel značně snížily.

Kořenský přidává i notový zápis havajské hymny, jejíž melodii zkomponoval německý kapelník Henri Berger.

Na několika stranách pak Kořenský stručně líčí havajskou historii a tehdejší politickou situaci. V té době bylo havajské království čerstvě po převratu, kdy se s přičiněním koloniálních mocností vlády nad ostrovy ujali proamericky smýšlející oligarchové, vytvářející iluzi demokratické vlády.

Na havajském souostroví strávili cestovatelé ovšem pouze den, již 19. září vypluli do Jokohamy. Cesta přes Tichý oceán trvala 10 dní, postupně se v jejím průběhu zvyšovala teplota vzduchu, často přesahující 30 °C.

2. 3. Návštěva Žaponska

Ke břehům „Žaponska“, dnes Japonska, dorazili Kořenský a Řezníček 29. září. Kořenský si byl zjevně dobře vědom, že je prvním z českých cestovatelů, kterým se naskytla příležitost zprostředkovat krajanům detailní informace o Japonsku, proto jsou jeho popisy míst, zvyklostí a jiných aspektů japonského života důkladnější než jeho obdobné popisy dřívější. Hned na počátku japonské části cestopisu například přidává slovníček několika základních japonských pojmů a vysvětluje základy japonské gramatiky. Velkou pozornost věnuje také popisu jevů typických pro japonské podnebí.

Na počátku japonských cest Kořenského s Řezníčkem zastihl tajfun a museli se kvůli vytrvalým dešťům v Jokohamě zdržet o něco déle. Čas vyplnili návštěvami místních dílen, Kořenský zde rovněž zakoupil větší množství fotografií. Část svého jokohamského pobytu strávili cestovatelé v domácnosti rakouskouherského konzula Gustava Kreitnera.

Z Jokohamy vyrazili Kořenský s Řezníčkem 14. října. Nově se k jejich výpravě přidal i baron Poch, který je pak doprovázel na většině cest po východní Asii. Na kratší dobu se k nim připojil i dříve zmíněný konzul Kreitner. V Japonsku, stejně jako ve Spojených státech, volil Kořenský k přepravě železnici.

Po zastávce na ostrově Enošima, motivované mimo jiné Kořenského zájmem o mořskou faunu, vedla trasa cestovatelů do Kamakury. Kořenský se v této části cestopisu krátce věnuje výkladu dějin Japonska. Jelikož Kamakura proslula zejména místním daibucu (socha Buddhy v nadživotní velikosti – pozn. aut.), stručně také přibližuje buddhistickou věrouku, na níž navazuje popisy některých šintoistických božstev a způsobů jejich uctívání.

Zmiňuje také dosavadní japonský politický vývoj. Ještě čtyřicet let před Kořenského návštěvou bylo Japonsko technicky zaostalou, světu v podstatě neznámou zemí, ale v průběhu několika následujících dekád prošlo poměrně rychlou sérií změn, vedoucí k jeho modernizaci a otevření se světu (dnes je toto období známé pod názvem *restaurace Meidži* – pozn. aut.). Situace v době Kořenského návštěvy nebyla tak turbulentní jako například v sedmdesátých či osmdesátých letech, pohyb pro cizince tedy nebyl v rámci Japonska nebezpečný. Přesto potřebovali cestovatelé pro pobyt a cesty v Japonsku zvláštní povolení, jež si Kořenský musel také opatřit.

Z Jokohamy podnikli cestovatelé výlet do města Nikkó, s kratší zastávkou v Tokiu, kde se ubytovali v hotelu Imperial. Kořenský následně popisuje charakter hlavního města. Jelikož tehdy v Tokiu nebylo kvůli častým zemětřesením a požárům mnoho vícepatrových budov, bylo město poměrně rozlehlé. Kvůli tomu používali cestovatelé k přepravě rikšu. Takto navštívili rybí trh, parky Ueno, Asakusa, Šiba, také navštívili muzeum a tokijskou univerzitu. Rovněž se jim naskytla příležitost zavítat do japonského divadla.

Neodmítli ani pozvání od dříve zmíněné paní Rio Krizuka, s níž se potkali již v USA a zůstal s ní v kontaktu i po návratu z cesty. Kořenský ocenil možnost lépe poznat japonskou domácnost, zejména její vybavení. V souvislosti s popisem dekorativního výklenku *tokonoma* využívá příležitosti přiblížit čtenářům japonské tušové malířství, zejména ve formě závěsných svitků *kakemono*. Zmiňuje se také o japonském minimalistickém zahradnictví a umění bonsai. Píše, že měl v úmyslu přivést bonsai i do Rakouska-Uherska, ale bohužel mu stromek na cestách uschl.

Z Tokia se Kořenský vypravil vlakem do již zmíněného Nikkó, kde navštívil hrob zakladatele tokugawského šógunátu, Tokugawy Iejasua. V souvislosti s tím přibližuje japonské pohřební rituály.

10. října se cestovatelé vydali k jezeru Čuzendži. (viz Obr. 3) Navštívili japonskou školu, jejíž organizace udělala na Kořenského velký dojem. Popisuje japonské slabičné abecedy *katakana* a *hiraganu*, a způsob výuky čínských znaků *kandži*. Následně přibližuje japonskou výchovu dětí a rodinný život, tehdejší Japonsko bylo údajně „rájem dětí“. Také přidává japonské pohádky: Vrabce s rozeklaným jazyčkem a Zrcátko z Macujamy.

Výpravou, již Kořenský zejména z časových důvodů nepodnikl, byl výstup na horu Fudži. Této skutečnosti sice litoval, ale neměl jinou možnost, a tak čtenářům předkládá alespoň popis výstupu od rakouského autora J. J. Reina.

Obrázek 3 - V Žaponském hotelu při jezeře Čuzendži.

19. října cestovatelé podnikli výstup k jezeru Hakone, ležícím nedaleko hory Fudži. V jeho blízkosti se nacházelo vulkanické údolí se sirnými útvary, jež Kořenského přirozeně zaujaly – vzpomíná zde krátce i na Yellowstone.

Další cesty vedly Kořenského do Šizuoky, kde navštívil rybářskou výstavu a místní učitelský seminář. V Šizuoce se také k výpravě opět přidal dříve se odpojivší baron Poche se svým tlumočníkem.

Poté cestovatelé zamířili do Nagoji, kde navštívili řemeslné dílny, na Kořenského udělala dojem zejména ta, v níž se vyrábělo *cloisonné* (též příhrádkový email). Také nahlédli do dílen produkujících kameninové či porcelánové nádoby a do skladiště řemeslných výrobků. Rovněž krátce zavítali do místního buddhistického chrámu.

Z Nagoji pokračovala cesta směrem do Kjóta, bývalého císařského sídla. Původně měli cestovatelé přenocovat ve městě Ocu, ale nedopatřením jim nebylo poskytnuto nutné povolení k jeho návštěvě, podnikli do něj tedy jen jednodenní výlet po příjezdu do Kjóta. V hotelu, v němž se ubytovali, se setkali se svými japonskými známými z plavby přes Tichý oceán, mezi nimi i se dříve zmíněnou slečnou Sato Misaki. S tou zůstal Kořenský v kontaktu i po návratu z cesty, díky čemuž věděl, že v době psaní cestopisu byla již vdaná – této skutečnosti využívá Kořenský jako přemostění k vylíčení japonských svatebních zvyklostí.

V průběhu kjótského pobytu zavítali cestovatelé také do slavného chrámu Kijomizudera. Dále podnikali výpravy do okolních měst či osad nebo k přírodním památkám. Patřila mezi ně i osada Hozu, jezero Biwa, či dříve zmiňované město Ocu.

27. října se pak Kořenského výprava vydala do Nary, kde cestovatelé navštívili svatyni Kasuga a místní sochu velkého Buddha. Následně pokračovali do Ósaky, kde pro ně hlavní atrakci představoval buddhistický chrám Šitennódži. V souvislosti s blízkou osadou Udži Kořenský detailněji přibližuje japonské čajové zemědělství. Do nedalekého města Sakai vedla Kořenského touha vidět místní památný cykas. Z další navštívené osady jménem Sumijoši zamířili pak cestovatelé do lázní Arima, jež se nacházely v těsné blízkosti Kóbe.

Kóbe Kořenského zaujalo svou moderností, jednalo se tehdy o poměrně frekventovaný, a tedy bohatý přístav, v němž se zpracovávalo a připravovalo k exportu mnoho vývozních surovin – Kořenský zmiňuje zejména čaj a rýži. Z Kóbe cestovatelé podnikali kratší procházky do okolí, například k místním vodopádům.

V Kóbe ovšem cestovatelé dlouho neprodlévali – 31. října nastoupili na loď, která je s kratší zastávkou v Nagasaki měla přepravit až do Šanghaje.

Zastávka v Nagasaki 2. listopadu byla záležitostí asi jen deseti hodin, jež Kořenský strávil návštěvou umělého ostrova Dedžima (dnes již neexistující umělý ostrov vyhrazený pro holandské osadníky, jednalo se o jediné místo v Japonsku, kde se před jeho otevřením mohli pohybovat cizinci – pozn. aut.). Také zavítal do závodu, v němž se obráběla želvovina.

3. listopadu byli již cestovatelé opět na moři. Opustili japonské vody a přes Žluté moře se vydali ke břehům Číny.

2. 4. Cesta Čínou

Čína Kořenského zjevně příliš nenadchla. Jednalo se o poměrně chudou, Opiiovými válkami poznamenanou zemi, která se oproti modernizovanému Japonsku jevila značně zaostalou. V textu jsou patrné jisté autorovy antipatie k tehdejší Číně i k jejím obyvatelům.

Do Šanghaje dorazili cestovatelé 4. listopadu. Kořenský se pozastavuje nad bídou, v níž žijí někteří obyvatelé města, komentuje zejména stav jejich obydlí a jejich oblečení. K nocování si Kořenského společnost vybrala nejdříve hotel, později přesídlili do domácnosti rakousko-uherského generálního konzula Haase.

V Šanghaji se Kořenský věnoval také aktivitám evropského rázu, například zavítal na dostihy, ilustrující výraznou přítomnost koloniálních mocností. Zmiňuje se také o čínské

kuchyni a měně. O něco šířeji se věnuje poštovním službám v Šanghaji, které byly rovněž obstarávány Evropany – setkal se totiž s vedoucím místní pošty, Vojtěchem Römerem.

Kořenský také navštívil čínskou čajovnu, která ovšem nesplnila jeho očekávání tvořená zkušenostmi s čajovny japonskými. Krátce píše i o čínském výtvarném umění, vůči kterému je značně kritický – porovnává jej s uměním japonským, jež považuje za sofistikovanější (komparace Čína vs. Japonsko je typická pro celou čínskou část cestopisu). V souvislosti s malbou na hedvábí přidává převyprávění legendy o původu bource morušového. Vůči zvyku deformovat mladým čínským dívkám nohy do tvaru „lotosového květu“, který byl v době Kořenského návštěvy ještě udržován, měl cestovatel zjevný odpor. Přirovnává jej k evropskému mrzačení hrudi těsnými korzety. V průběhu šanghajského pobytu zavítal Kořenský také do čínského divadla, které jej ovšem příliš nenadchlo, přesto v cestopisu následně líčí děj jedné z her.

5. listopadu se cestovatelé vydali na výlet k blízkému pohřebišti. Cestou se jim naskytla příležitost pozorovat pohřební průvod. Kořenský píše o způsobu, jakým se čínské matky zbavovaly nechtěných dětí, zejména dívek: údajně je házely do speciálně připravených jam vyhloubených k tomuto účelu. Tématu nechtěných a osiřelých dětí se věnuje dále při návštěvě katolického sirotčince Pomocnic ubohých duší. Krátce přibližuje i dosavadní modernizaci Číny, která ovšem neproběhla příliš důkladně – železniční trať nebyla příliš rozvětvená a telegrafní síť také ne.

Kořenský v Šanghaji rovněž navštívil jezuitský ústav s observatoří a přírodovědnými sbírkami a zastavil se u hrobu mladé Češky Jany Fockové, která do své smrti udržovala korespondenci s Vojtou Náprstkem a zaslala několik čínských předmětů do sbírky Náprstkova muzea.

Do následující destinace, Hongkongu, se cestovatelé vydali 9. listopadu zaoceánskou lodí „Bayern“ z brémského Lloydu. Pasažérů bylo v první třídě jen šest. V průběhu noční plavby se jim naskytla příležitost pozorovat fosforeskující plankton vyskytující se v tropických mořích. Kořenský jeho popisu věnuje několik odstavců.

Do Victoria City na hongkongsém ostrově dorazila loď 12. listopadu. Ve Victoria hotelu (z jehož zařízení nebyl Kořenský příliš nadšený), se pak cestovatelé setkali s baronem Pochem, s nímž se seznámili již při cestách po Japonsku. Na Hongkongu se zdrželi zatím jen krátce, plánovali se totiž na ostrov vrátit po návštěvě čínského Kantonu a Macaa.

V Kantonu Kořenského zaujal život části místních obyvatel, kteří měli své domácnosti zřízené v lodích na Perlové řece. Po vylodění si cestovatelé najali průvodce a tlumočnicka.

K pohybu ve městě využívali cestovatelé nosítka. Navštívili tak různé řemeslné obchody, například malířské krámký, či dílny, kde se vyráběly šperky z nefritu. Přírodovědně orientovaný Kořenský vysvětluje dále rozdíly mezi nefritem a jadeitem, o nichž publikoval článek v časopise Osvěta. Kořenského přání nahlédnout do místní školy bylo také vyhověno. Čínské školy tehdy nebyly veřejné, nýbrž soukromé, a jejich žactvo tvořili pouze chlapi.

Další v Kantonu navštívené instituce byly humanitárního charakteru. Jednalo se o nalezinec, chorobinec a ústav pro slepce. Z cestovatelova popisu vyplývá, že šlo spíše o místa sloužící ke shromažďování jedinců vyloučených ze společnosti, kde osazenstvo nežilo v příliš dobrých podmínkách.

Průvodce pak cestovatele zavedl do lahůdek, kde Kořenský zakoupil jedlé vlašťovčí hnízdo, které zaslal domů do Rakouska-Uherska. Mimo jiné navštívili také Fa-ti, květinový ostrov, a na něm buddhistický chrám. Kořenský připomíná, že buddhisté se v tehdejší Číně netěšili velké oblibě. Jednou z posledních atrakcí, kterou se cestovatelům v Kantonu naskytl možnost vidět, byly „květinové čluny“, tedy čluny, které sloužily jako zábavní podniky. Z prostředí, ve kterém se nacházely, nebyl Kořenský zjevně nadšený. Kanton cestovatelská společnost opustila 18. listopadu a zamířila do portugalské kolonie Macao.

Zlatý věk Macaa v době Kořenského návštěvy dávno minul, cestovatel tedy líčí poněkud zpustlé město evropského rázu, jehož obyvatelstvo tvořili především lidé čínského původu. Při návštěvě, která netrvala déle než dva dny, stihl Kořenský navštívit místní hernu a pomník portugalskému básníkovi Camõesovi.

20. listopadu se cestovatelé vypravili zpět na Hong Kong, kde si nechali ušít obleky do tropů, kam směřovala jejich následující trasa. Kořenský také v těchto místech cestopisu vzpomíná na barona Pocha, který se s nimi v Hong Kongu rozloučil a zamířil na Nový Zéland a do Austrálie, kde bohužel 24. února 1894 zemřel. Tuto informaci, která jej pochopitelně zasáhla, se Kořenský dozvěděl až po návratu z cesty.

Z Hong Kongu zamířili cestovatelé do Singapuru, kam se dopravili parolodí Sutlej. Volný čas při plavbě vyplnil Kořenský mimo jiné také hraním na palubní harmonium, a dokonce zpěvem českých národních písní před publikem spolupasažerů. Do Singapuru dorazila parolod' 28. listopadu.

2. 5. Tropickou Asií: Malajsie a Cejlon

Počáteční část tropické epizody své cesty věnuje Kořenský přirozeně popisu místní flóry. Tohoto tématu se nepouští ani později – je patrné, že to, co cestovatele na Malajsií zajímalo nejvíce, byla právě příroda.

V tropickém podnebí se také výrazně změnila každodenní rutina cestovatelů. Vstávali ještě před východem slunce, následovala koupel, lehčí jídlo a vyjížďka či vycházka do okolí. Než se teploty vyšplhaly do vyšších hodnot, stihli se vrátit do hotelu na plnohodnotnou snídani. Po zbytek dne se pak většinou zdržovali ve stínu.

Kořenský následně líčí aktivity podniknuté v Singapuru, ačkoli jim předcházela výprava na Jávu, kam se vydali den po příjezdu do města. Jednalo se v prvé řadě o návštěvu botanické zahrady, kterou Kořenský využívá k osvětlení nebezpečí zavlékání invazivních druhů, návštěvu zvěřince a krátký výlet do johorského sultanátu. Poslední vycházka vedla k místnímu vodojemu.

Na Jávě byla první zastávkou cestovatelů Batavie (dnešní Jakarta – pozn. aut.). Kořenský dodává, že tehdy byla jejich společnost již čtyřčlenná. Z Hong Kongu se s ním a Řezníčkem plavili bratři Wredové, kteří původně cestovali v rámci Cookovy cestovatelské společnosti. Tu ale opustili a české cestovatele doprovodili až do italského Terstu.

Tím, co Kořenského na Jávě lákalo nejvíce, byla pochopitelně tropická příroda. Většinu této části cestopisu se tedy věnuje popisům jávské flóry a fauny. Během pobytu na ostrově navštívili cestovatelé kromě Batavie také města Buitenzorg, kam Kořenského lákala zejména botanická zahrada, dále Sukabumi a Bandung, z něhož cestovatelé podnikli výlet ke kráteru sopky Papandajan. V průběhu své cesty po Jávě Kořenský rovněž ulovil množství exemplářů do své sbírky hmyzu. Kromě důsledného zachycování místní přírody se dále věnuje i českým stopám v oblasti. Následující trasa vedla zpět do Batavie, lodí do Singapuru, kde cestovatelé podnikli již dříve zmíněné aktivity, a pak zamířili na Cejlon.

Po krátké zastávce na ostrově Pulo Penank, jíž Kořenský již klasicky vyplnil aktivitami přírodovědného rázu, dorazila společnost cestovatelů 22. prosince do cejlonského Kolomba. Prohlídkou města a jeho okolí strávili cestovatelé následující dva dny.

V Kandy, kde plánovali přenocovat na Štědrý den, nenašli ubytování, proto vedla jejich cesta do města Matale u zřícenin starověkého sídla Anuradhapura. K nocování využili jeden z bungalovů, jež na ostrově zřizovala koloniální vláda. Čtyři dny tam strávené se opět nesly v duchu poznávání přírody. Také navštívili buddhistické mohyly, místními nazývané dagoby. 28. prosince se vydali do města Dambulla, kde od správce bungalova, v němž nocovali,

obdrželi darem endemickou promyku. Také na Cejlonu nezapomněl Kořenský zavítat do vzdělávací instituce, konkrétně vesnické školy, která byla zřízením jediného učitele.

Další zastávkou na Cejlonu bylo pak dříve zmíněné město Kandy. Tam Kořenský navštívil mimo jiné i buddhistickou chrámovou školu. Pohoršuje se nad hamižností buddhistických mnichů, kteří od poutníků mámili peníze. Představený chrámové školy, Silánanda, s nímž se dal Kořenský do řeči, jej pak požádal, ať v cestopise otiskne jeho fotografii. (viz Obr. 4)

Kořenský si pochopitelně nemohl nechat ujít ani návštěvu známé botanické zahrady ve městě Peradeniya, která se rozmanitostí druhů údajně blížila té buitenzorgské. Popisu pěstované květeny a posléze historii pěstování kávy na Cejlonu Kořenský věnoval celou jednu podkapitulu.

Obrázek 4 - Řeholník Silánanda, představený klášterní školy v Kandy.

30. prosince se pak cestovatelé vydali k nejvyšší cejlonské hoře, Pidurutalagale, odkud se 31. prosince dopravili do Kolomba. V kolombském Grand Oriental hotelu oslavil Kořenský ve společnosti dalších cestovatelů nový rok, tedy rok 1894. První den nového roku strávil procházkami v okolí města, 2. ledna si pak zarezervoval místo na lodi Amra, jež s ním a s jeho společníky vyplula 3. ledna směrem jižní Indie.

2. 6. Napříč Indií

Po kratší zastávce ve městě Túttukkudi (pro nějž Kořenský používá označení Tutikorin), zamířila cestovatelská společnost do města jménem Madura.

Kořenský v této části cestopisu dává najevo značné rozčarování z reality tehdejší Indie. V kontrastu s idealizovanými literárními obrazy, s nimiž se autor do té doby patrně setkal, působila soudobá Indie chaoticky a nevzhledně. Některé výjevy popisuje Kořenský dokonce jako „odporné“. Tyto dojmy přetrvávají po většinu indické části cestopisu. Kořenský také pravidelně zmiňuje nehygienické podmínky, v nichž tehdejší obyvatelstvo Indie žilo, a neméně často kritizuje praktiky kastovně privilegovaných bráhmánů, jež považuje za vyděrače a šarlatány.

V menších indických městech sloužily cestovatelům k přenocování vládní bungalovy či veřejné nádražní budovy, jelikož hotely se v těch místech nacházely jen zřídka. Nejinak tomu bylo i v případě Madury, kde k noclehu využili právě pokoje přímo na nádraží.

I při popisu Madury proti sobě Kořenský staví idealizovanou „slavnou“ minulost Indie a její současný, podle jeho názoru zjevně bídný stav. Přibližuje místní legendy o původu svatyní a chrámů a předkládá čtenářům základy indické věrouky. Ve městě také navštívil vzdělávací instituci, vedenou bráhmány.

Další zastávkou na Kořenského cestě Indií bylo město Tirúččirappalli (jež nazývá Tričinopole). Navštívili nedaleké poutní místo Srirangam, známé zejména pro svůj chrám. Dále se vydali do Taňčávúru (Tandžuru), kde strávili 5 hodin, jež vyplnili návštěvou místního paláce a chrámu posvátného býka Nandi.

7. ledna dorazil Kořenský do Madrasu, kde si zařídil lodní dopravu do Kalkaty. V hotelu, v němž se následně cestovatelé v Kalkatě ubytovali, byli nuceni nocovat na střeše, neboť byl plně obsazen. Při prohlídce města zamířili do chrámu bohyně Kálí a dále na žároviště, kde měli možnost pozorovat místní pohřební rituály. Zavítali i na kalkatské tržiště, do zoo a do muzea, v jehož geologickém oddělení Kořenského potěšila busta moravského rodáka, paleontologa Ferdinanda Stoličky. Také navštívili botanickou zahradu.

Další zastávkou byly Himálaje, konkrétně město Dárdžiling, kam se Kořenský vydal 11. ledna. Ve městě fungovala nemalá komunita vyznavačů tibetské odnože buddhismu. Kořenský proto přibližuje specifika tibetské víry, nicméně opět je kritický ke kněžstvu – k lámům – a jejich praktikám.

V Dárdžilingu a okolí strávil pak Kořenský následujících pět dní, které se nesly v duchu poznávání himálajského pohoří. Většinou se jednalo o kratší vyjížďky či vycházky

na menší vrcholy, odkud byl dobrý výhled na hory vyšší. Je pochopitelné, že taková krajina na cestovatele silně zapůsobila. Z toho důvodu se zde často věnuje poetickým líčením horských výjevů. Údajně spatřil i Mount Everest, který nazývá tehdy vžitým, avšak chybným označením Gaurisankar. Několik slov věnuje i Georgi Everestovi, po němž byla hora pojmenována. 16. ledna dorazili cestovatelé zpět do Kalkaty. Následovala cesta napříč Indií s konečným cílem v Bombaji.

První zastávkou na cestě napříč Indií bylo město Varánásí (jež Kořenský nazývá Benares). Také zde porovnává současný stav města s mytologizovanou minulostí. Zcela očekávatelně je realitou opět zklamaný. Staví představy o malebném „svatém městě“ s úhledně upravenou přírodou a bezelstně zbožnými lidmi do kontrastu se z jeho pohledu zkaženou, úpadkovou společností. Největší antipatie chová vůči bráhmanům. Také se krátce věnuje vysvětlení kastovního systému. Zmiňuje, že jakožto cizince jej a jeho spolucestovatele často vnímali běžní Indové jako nečisté. Také ve městě navštívili žároviště. Při té příležitosti přibližuje Kořenský zvyk upalovat vdovy spolu se zesnulými manželi. Vůči této praxi je značně kritický. Dále se pozastavuje nad podřadným postavením žen v indické společnosti.

Ve Varánásí také navštívili chrám opičího boha Hanumana, boha Šivy, místní bazar a prohlédli si paláce zámožných Indů na břehu Gangy. I v těchto částech cestopisu zaujímá Kořenský negativní postoj vůči současné indické společnosti. Jediné, co jej ve městě potěšilo, byl pohled na velkolepý obřad s květinami konající se na břehu řeky Gangy, prý každé ráno.

Z Varánásí pak podnikli cestovatelé kratší výlet k posvátným ruinám Sárnáth a pokračovali po železnici do Lakhnaú (Laknau). Tam strávili jeden den cesty. Cílem jejich výprav po městě a okolí byl mimo obvyklé pamětihodnosti také památník v upomínku britských vojáků, kteří v Lakhnaú padli při Velkém indickém povstání roku 1857. Do následujícího bodu trasy, Ágry, se cestovatelé vydali 22. ledna.

V Ágře byl pak hlavní atrakcí Tádž Mahal, pomník zesnulé manželce císaře Šáhdžahána, jenž Kořenského zjevně uchvátil. Přibližuje také okolnosti jeho stavby a předkládá čtenářům stručný vhléd do historie území. Zmiňuje se také o Akbarovi Velikém, předchůdci Šáhdžahána, a jeho vlivu na rozvoj oblasti. Kromě Tádž Mahalu byli cestovatelé také v ágerské pevnosti a několika mešitách, přičemž při jedné z nich fungovala škola, jejíž návštěvu si Kořenský samozřejmě nenechal ujít. V Ágře také s kolegy zakoupili množství upomínkových předmětů. 26. ledna večer odjeli směrem Dillí (Delhi).

Ačkoliv v Dillí strávili cestovatelé celé tři dny, je Kořenského popis města poněkud strohý. Cestovatel si je tohoto faktu vědom, jako důvod uvádí nedostatek prostoru

v cestopise. Důkladněji líčí návštěvu minaretu Kutub Minár (Kutubův minaret) v komplexu Kutub.

29. ledna opustila cestovatelská společnost Dillí směrem Džajpur (Džejpur). Tam navštívili firmu vyvážející almandiny (typ granátu) také do rakouskouherského (českého) Turnova. Také – již typicky – navštívili i vzdělávací instituci, konkrétně maharadžovu kolej. Bylo jim rovněž dovoleno navštívit maharadžův palác, kam se vypravili na slonech. (viz Obr. 5)

Když viděli ve městě svatbu jednoho z členů maharadžovy rodiny, neodolali pokušení a požádali o svolení se slavnosti účastnit, v čemž jim bylo vyhověno. Mimo to byli i v zoologické zahradě nebo na divadelním představení.

Obrázek 5 - Z Džajpuru do Ambiru.

31. ledna vyrazil Kořenský směrem Ahmadábád. Z města nebyl klasicky příliš nadšený, zaujaly jej ovšem kočkodanovité opice žijící v okolí. Při výletu do blízkého Sarkheje využil možnost setkat se s primáty z bezprostřední blízkosti – průvodce vzal s sebou chlebové placky, jimiž cestovatelé opice krmili. V Sarkheji také navštívil speciálně zřízený chorobinec pro zvěř. Po návratu do Ahmadábádu zavítali do dílny produkující koberce, kde tehdy pracovaly zejména děti. Pak vyrazili do nedaleké Vádódary (Barody).

Město Vádódara Kořenského nadchlo o něco více než města předchozí, zejména si pochvaluje místní parky a sady. O něco méně nadšený je pak z místní kuchyně. Cílem vycházek stal se zde Kořenskému maharadžův palác a také palác Makarpura.

Ráno dne 5. února dorazili cestovatelé do Bombaje (Bombeje). Již tehdy se s počtem obyvatel kolem 820 000 jednalo o lidnaté město. V Bombaji dostal Kořenský svolení navštívit pohřebiště komunity Pársů, vyznávajících zoroastrismus. Jejich specifickému způsobu pohřbívání věnuje zvýšenou pozornost. Pársové totiž ponechávají své mrtvé napospas mrchožroutům v pro ten účel postavených budovách, takzvaných věžích mlčení. (viz Obr. 6)

Obrázek 6 - Pohřebiště Pársů: Věže věčného mlčení.

Párské komunitě se Kořenský věnuje i dále, tentokrátě skrze návštěvu párských škol, jejichž zařízení si chválí. Rovněž jej těšilo, že i dívky zde dosahovaly velmi dobrých výsledků.

Po návštěvě přírodovědeckého muzea, zoologické zahrady, různých bazarů, parků a jiných pamětihodností se cestovatelé nechali přepravit na blízký ostrov Elefantu. Tento ostrov

byl známý zejména pro svůj jeskynní chrámový komplex, v němž se nacházely mimo jiné svatyně tří důležitých indických božstev – Brahmy, Višnu a Šivy.

9. února Kořenský se svými přáteli definitivně opustil indickou půdu. Na parolodi Gisela rakouského lloydu se měli Arabským a posléze Rudým mořem doplavít až do Suez. Tato plavba trvala 12 dní a cestovatelům se na ní dostalo nezvyklého pohodlí – jelikož bylo pasažérů málo, měla většina z nich kajutu pro dvě až tři osoby jen sama pro sebe. Kořenský líčí neštěstí svých přátel z cesty, které na stejné trase potkala bouře a jen stěží se zachránili z troskotající lodě. Plavba na Gisele ovšem proběhla poklidně. Svůj volný čas na moři zasvětil cestovatel hovorům s ostatními pasažéry a četbě českých autorů, konkrétně zmiňuje Švandu dudáka a Nerudovu Baladu o duši. 15. února dorazila Gisela do adenského přístavu.

2. 7. Rudým mořem do Egypta

Kapitola „Rudým mořem“ je oproti předešlým výrazně kratší, týká se v podstatě jen zastávky v přístavu Aden a následující plavby do Suez.

Součástí adenského přístavu byl kráter vyhaslé sopky, k němuž se cestovatelé vypravili nejdříve. Poté si najali povoz a nechali se dovézt do městského centra, kde zavítali na tržiště. Kořenský negativně nahlíží na místní architekturu, domy bez výplně v oknech na něj působily jako zříceniny. 16. února byla již společnost opět na moři. Propluli kolem ostrovů Perim a Džabal at-Tajr. Údajně měla z lodě být viditelná i hora Sinai.

Zejména před Suezem se k lodi přibližovali žraloci s vidinou potravy v podobě odpadu z lodní kuchyně. 21. února ráno zakotvila Gisela v Suez. Teplota byla poměrně nízká, Kořenský zmiňuje pouhých dvanáct stupňů celsia.

Prvním místem, jemuž Kořenský věnuje zcela pochopitelně pozornost, je Suezský průplav. Píše zejména o okolnostech jeho vzniku. V samotném Suez se cestovatelé zastavili pouze na dvě hodiny, jež strávili prohlídkou města a návštěvou bazaru. Do následujícího bodu trasy, Káhiry, se vydali vlakem.

Káhira, na rozdíl od indických měst, nezklamala Kořenského očekávání. Téměř bezprostředně po příjezdu se vypravil do pevnosti, odkud byl výhled na celé město. Cestovatel však nejvíce ocenil nově zbudované části města Ezbekii a Ismailii, inspirované evropskou architekturou.

Ani v Egyptě Kořenský nezapomněl zavítat do školního prostředí. Káhirská škola na něj však neudělala svým zařízením příliš dobrý dojem. Také negativně komentuje fakt, že do egyptských škol chodilo minimum dívek. Následně přibližuje vyučované předměty a stručně

líčí strukturu koránu. 24. února pak Kořenský zavítal i na káhirskou vysokou školu. Ani ta jej však zjevně příliš nenadchla, zejména proto, že předměty na ní vyučované nezahrnovaly přírodní vědy, údajně z nenávisti Arabů vůči západnímu učení.

Návštěva káhirského „muzea egyptských starožitností“ Kořenského nadchla natolik, že prohlížením artefaktů strávil celý den. Mimo jiné spatřil i mumii Ramsese II. V rámci muzea bylo tehdy možné zakoupit některé z častěji se objevujících předmětů z vykopávek, čehož cestovatel využil a zakoupil mimo jiné také mumie kočky a krokodýla.

26. února si cestovatelská společnost najala povoz a vydala se na vyjížďku k pyramidám. Tehdy byl klasickou součástí takového výletu také výstup na největší (tedy Cheopsovu) pyramidu. Kořenský s přáteli na ni vystoupali za asistence tří místních průvodců. Následovala vyjížďka kolem pyramid na velbloudech, při níž využili možnosti nechat se fotograficky zdokumentovat. (viz Obr. 7)

Obrázek 7 - Kořenský a Řezníček u pyramid.

Dalším cílem výletů z Káhiry bylo starověké město Memfis a pohřebiště v Sakkaře. K Memfisu se cestovatelé nejdříve plavili parolodí, z města Bedrašen pak pokračovali na oslích hřbetech. Na Sakkarském pohřebišti byly dle Kořenského popisu roztroušené zbytky ostatků,

kteřé vykradači hrobů nechali po vyloupení hrobky napospas žívlům. Sám Kořenský si z písku jako poněkud netradiční suvenýr vyhrabal lebku ženy se zbytky plátna. Průvodci pak vzali skupinu cestovatelů do jedné z hrobek, kde si mohli prohlédnout nástěnné malby, jež Kořenský v cestopise patřičně ocenil.

Z Káhiry se ještě cestovatelé vydali navštívit poutní místo v Matarii, smokvoň, pod níž údajně odpočívala Panna Marie při útěku do Egypta. Toto místo se nacházelo v blízkosti ruin starověkého města Heliopolis, kam cestovatelé také zavítali. Další atrakcí toho dne byla pak nedaleká pštroší farma a také zkameněliny stromů uprostřed pouštní krajiny.

Jedním z posledních míst navštívených za pobytu v Káhiře byly kamenné lomy v Maasaře. Starověcí pracovníci těžili kámen na stavbu ze středu skály. K tomu účelu vybudované tunely měla společnost cestovatelů možnost si prohlédnout. Po cestě do Helwánu (Heluanu), známém tehdy pro své klimatické lázně, viděl Kořenský poprvé ve volné přírodě choulivku jerišskou neboli růži z Jericha.

Poté, co si ještě prohlédli hroby chalífů, klášter dervišů a nilský vodoměr, opustili cestovatelé 5. března ráno Káhiru a vydali se do Alexandrie.

V Alexandrii strávil Kořenský pouze jeden den, jež věnoval prohlídce města, mimo jiné viděl místní obelisk a katakomby. 7. března nastoupili cestovatelé na parolod' Euterpe a vypluli do italského Terstu.

10. března, kdy Kořenský s přáteli dorazil do terstského přístavu, skončila jeho cesta kolem světa. Návrat z Terstu do Prahy již nijak nelíčí. Poslední slova cestopisu jsou věnována vzpomínce na Vojtu Náprstka, který se sice dožil Kořenského návratu z cesty, ale bohužel zemřel, než cestovatel stihl cestopis napsat.

3. Kořenského cestopis – jeho účel a modeloví čtenáři

Cestu kolem světa vydalo ve dvou dílech Ottovo nakladatelství v roce 1896. Samotný cestopis měl v tomto vydání tři knihy, první zahrnovala cesty po USA a Havaji, její pokračování se týkalo cesty Japonsku a třetí kniha (ale druhý díl) obsahovala Kořenského cesty v Číně, do Singapur, na Jávu, Cejlon, po Indii a v Egyptě.

Cestopis se zjevně mezi čtenáři těšil takové popularitě, že posléze vyšel opět, ve třech dílech. tentokrát s tituly *Cesty po světě: Amerika* (1898), *Žaponsko* (1899) a *Z Číny oklikami do vlasti* (1899). Roku 2013 vyšel pod nakladatelstvím Karolinum anglický překlad cesty po Žaponsku *In Japan (1893–1894)*.

Samotný cestopis je rozdělený na tematické celky podle navštívených destinací, které jsou dále rozděleny na menší podkapitoly týkající se specifických míst, případně relevantních objektů zájmu.

O tom, koho si Kořenský představoval jako hlavního čtenáře svých cestopisů, není nutné příliš polemizovat. Jedná se nepochybně o dílo populárně naučného rázu, dokazuje to zejména široké spektrum témat, jež Kořenský čtenářstvu předkládá. Cestopis je psaný sice květnatým, ale stále snadno přístupným a srozumitelným jazykem, je namístě se domnívat (i vzhledem k autorovu povolání), že jeho modelovým čtenářem byla především mládež. To potvrzují i různí badatelé na poli cestovatelství a cestopisné literatury, mimo jiné Borovička (2010, s. 409).

Kořenský se často zabývá historickými a kulturními aspekty navštívených míst, nezřídka ovšem přidává i fakta hospodářská či politicko-ekonomická. Jeho zájem poutají vzdělávací soustavy jednotlivých zemí.

Nezapře se ani přírodovědné vzdělání autora – poměrně velkou část předávaných poznatků zastupují přírodovědná fakta a popisy přírodních objektů. Ačkoli primárním impulzem pro cestu kolem světa byla světová výstava v Chicagu (Martínek 1998, s. 244), hlavní náplní se pro Kořenského zjevně stala pozorování fauny a flory procestovaných krajů. Důkazem autorova nadšení pro přírodu může být i fakt, že jen popisu Yellowstoneského parku a Niagarských vodopádů věnuje v první knize cestopisu několik desítek stran.

V Japonsku a Číně měl Kořenský minimální množství času na to se přírodním bádáním věnovat, tento „nedostatek“ dohání ovšem ve druhé etapě cesty návštěvami tropických botanických zahrad. I zde se projevuje didaktický charakter cestopisu. V textu se poměrně často vyskytují obsáhlé pasáže, v nichž autor vyjmenovává druhy místních rostlin a živočichů, místy věnuje až několik odstavců konkrétnímu druhu, jenž jej zaujal. Jedním z

hmatatelných dokladů Kořenského cesty byla i sbírka hmyzu, jíž na své cestě průběžně rozšiřoval o nové exempláře. Poněkud úsměvným se dnes může zdát jeho nadšení z mandelinky bramborové, s níž se poprvé setkal na území Spojených států: „[...] v Manitowoku zaplál můj zrak radostí, když jsem mohl v samé přírodě pozorovati životní vývoj mandelinky bramborové, jíž bylo brambořiště obsypáno. Živočišné mé sbírky byly tak nově obohaceny.“ (Kořenský 1896a, s. 172)

Kromě sbírky hmyzu přispěl Kořenský svou cestou také k rozšíření etnografických a fotografických sbírek Náprstkova muzea. Sám v cestopise explicitně zmiňuje některé z předmětů, jež po skončení výpravy putovaly do domu u Halánků. Jednalo se zejména o předměty z japonského prostředí: „[...] litinové konvice na vaření vody k přípravě čaje prosluly znamenitou ornamentikou, provedenou mnohdy zakládáním nejdražších kovů, jako je zlato a stříbro. [...] Několik vzorků, přivezených z cesty po Žaponsku a uložených v Náprstkově museu, podává toho důkazy.“ (Kořenský 1896b, s. 414) Ačkoliv se Kořenský o fotografii sám aktivně zajímal, fotografie, jež přivezl z cest, nejčastěji pořizoval již vyvolané v místních obchodech. Menší množství z nich – jedná se zejména o fotografie jeho samotného – si nechával vyhotovit od profesionálních fotografů. (viz Obr. 8) (Todorovová, Chovaneček 2011, s. 44)

Obrázek 8 - Kořenský a Řezníček na světové výstavě.

Část Kořenského výpravy rovněž dokumentoval svým osobním aparátem jeden z bratrů Wredových, jež se ke Kořenskému a Řezníčkovi připojili v Hong Kongu. Tyto fotografie se však nenacházejí v Kořenského fotografické sbírce, ani jimi neprokládá text cestopisu. Kromě fotografií pořizoval Kořenský i kresby, ty už ovšem tvořil vlastnoručně. Pro účely otištění v cestopise je však nechával překreslovat ilustrátory.

Kořenský v cestopise fotografiemi ani kresbami nijak nešetří, často k nim přímo v textu odkazuje, ilustruje jimi svůj výklad. Některé z fotografií jsou obarvené. Množství fotografických příloh muselo tehdy nutně zaujmout čtenáře, jelikož se stále jednalo o moderní médium. Cestopis to činilo poutavějším, zhmotňovalo popisované destinace. Snad i z toho důvodu byli ve své době cestopis i s autorem tak oblíbení. V japonské části cestopisu jsou nejčastějšími motivy na fotografiích aranžované výjevy z každodenního japonského života, jež nepochybně probouzely v lidech fascinaci exotikou (a evidentně i prohlubovaly kulturní stereotypy – viz Obr. 9).

Obrázek 9 – Návštěva.

Kořenský pak do textu také často umísťuje nákresy živočichů z navštívených míst. I to lze považovat za důkaz didaktické orientace cestopisu.

Didaktický charakter cestopisu dokládá také fakt, že není prezentován formou „surových“ deníkových záznamů. Kořenský záměrně neklade přílišný důraz na časový itinerář, mnohdy dokonce data příslušných cest zcela vynechává. Na určitých místech cestopisu také přiznává, že líčené epizody svých cest nepodává v chronologickém sledu: „Vycházky po ostrově Singapurském ukončili jsme návštěvou mohutného vodojemu, jehož živlem zásobuje se celé město. [...] Hned po příjezdu do Singapuru oznamovalo návštěvní, že den na to odjede loď ke břehům javanským. Neotáleli jsme ani na okamžik a zabezpečili jsme si kabiny v úřadovně [...]. Vycházky po Singapuru podnikali jsme po návratu z ostrova Javy.“ (Kořenský 1896c, s. 228) Cestopis to nečiní nepřehledným, neboť popisu konkrétních, cestovatelem podniknutých aktivit je v poměru k obecně didaktickým pasážím věnováno relativně málo pozornosti.

Nelze také opomenout fakt, že jisté množství prezentovaných informací se týká věci praktických – tedy užitečných pro další „světoběžníky“, kterým cestopis mohl sloužit jako turistický průvodce. Kořenský totiž uvádí ceny za využití služby v přepočtu na tehdejší zlaté, u některých míst či osob dokonce připsuje jejich konkrétní adresy. Mohl tedy uvažovat i o tom, že by se někteří z čtenářů mohli vydat v jeho šlépějích.

Dalším výrazným tématem objevujícím se ve všech částech cestopisu je oblast pedagogiky. Naskytla-li se na cestách příležitost zavítat do školního prostředí, nenechal si ji Kořenský nikdy ujít. Sám se aktivně snažil příslušné instituce vyhledávat, nechával si také předvádět ukázkové hodiny, byť většinou neovládal místní jazyk. U zemí, v nichž školy měly centrální správu, přibližuje nejčastěji místní školství obecně. V případě soukromých, nentralizovaných škol se spíše omezuje na anekdotické dojmy z konkrétních navštívených institucí. Nemalý vliv měly pak návštěvy školních zařízení na Kořenského přístup v praxi. (Todorovová, Chovaneček 2011, s. 42) V cestopise tuto skutečnost ovšem nijak nereflektuje.

Velký dojem na cestovatele udělaly svým zařízením školy americké, zaujal jej důraz na praktické znalosti a samostatnost: „Populárními přednáškami, poskytovanými darmo ze všech oborů lidského vědění, postihuje Američan věci před tím méně pochopované, a tak podle své chuti a vůle prochází různými školami beze všech okolků, jemu vždycky dokořán otevřenými, a připravuje si půdu pro žádoucí blahobyt jako pravý self made man, t. j. samouk, maje všecku naději, dosíci nejvyšší hodnosti v občanském životě.“ (Kořenský 1896a, s. 75-76) U této ukázky je nutné vzít v potaz, že Kořenský v USA navštívil větší množství škol než ve zbylých destinacích a detailně přibližovat každou z návštěv by bylo

vyčerpávající a kontraproduktivní. Tudiž své poznatky shrnuje stručně v několika málo odstavcích.

Japonská škola na Kořenského zapůsobila svým přístupem k žactvu. Také jej překvapilo, že v záležitostech školního vybavení se Japonci značně inspirovali evropskými vzory: „V nádvoří školy prohání se dorost mladého Žaponska. Jest přestávka. Hoši i dívky dovedou jí ke svému zotavení dobře užiti. Prohánějí se na rejdišti tak volně, jako pod širým nebem. Učitelé a učitelky dozírají, ale projevům bujného života svěšené mládeže nepřekázejí. [...] Učební pomůcky jsou dosti vhodně voleny. Dodává je paedagogické museum, založené v Tokiu již od roku 1872. Za svého pobytu v sídelním městě mikadově jsem je navštívil. V pomůčkách poznal jsem však téměř výhradně výrobky evropské s podloženým nápisem žaponským.“ (Kořenský 1896b, s. 308, 315)

Naopak příliš nadšený nebyl ze škol v tropických oblastech a v Číně. Důvody k tomu byly různé, vesměs by se daly shrnout jako nedostačující vybavení a neprofesionalita vyučujících: „Povyk v čínské učeňně dělaný zněl také celým nádvořím. V jiných částech domu bydleli jiní nájemníci. Očekáváte, že půjdeme nyní chodbou mající nápis: ‚V čas vyučování nechť nikdo do třídy nevchází‘. Nic takového. Myslíte, že zastavíme své kroky před ředitelnu školy, zaklepeme a vejdemo. Mýlíte se. V čínské škole není ani ředitelny, ani školníka, ani podia, ani katedry, ani tabule, ani mapy, ani globu, ani kabinetu fysikálního nebo přírodovědeckého, ani obrazů zvířat nebo jiných vyobrazení zemskou školní radou nařízených a do kantonských škol připuštěných. Čínská škola, do níž vstupujeme, má toliko čtyři holé zdi, nízký strop, jedno okno a hliněnou podlahu. Vstupující do učebny, nebudeme na dvěře klepati z té příčiny, poněvadž žádné nemá.“ (Kořenský 1896c, s. 149)

Podobné sentimenty jsou patrné i v Egyptě: „Dlouho obcházel jsem arabskou školu kahirskou, až konečně také jsem do ní vešel. Nevěděl jsem, kudy do ní, neboť vchody do učebny vedoucí pokládal jsem za sklepy. Tmavou chodbou dostal jsem se až k samým dveřím školní síně. Na dvěře jsem klepal marně. Nikdo mi neodpovídal: ‚Vejděte!‘ Arabský pan učitel zajisté pro horlivé ‚řikání‘ svých svěřenců mého klepání na dvěře neslyšel. Vešel jsem tedy ostýchavě do síně, v níž to šumělo jako v úle za rojení. V učeňně jsem mnoho neviděl. Bylo tam šero jako za večera, ač jsem navštívil arabskou tu školu za jasného rána. Světlo vnikalo do učebny jediným oknem. Vlastně nebylo to ani okno zasklené, nýbrž pouhá mříž dovedně ze dřeva vyřezaná. Arabové mají rádi pološero ve své domácnosti, a proto i náš pan učitel neboli fikih měl ušlechtilou mřížku svého okénka ještě záclonou do pola zastřenou. Arabský pan fikih uvítal mé ve své škole velmi uctivě a klonil se přede mnou jako před mocným pánem. Přišel mi vstříc až ke dveřím. Očekáváte snad od něho, že mi řekl, abych se

posadil. Mýlíte se velice. První slovo, které ke mně arabský pan fikih promluvil, bylo: Bakšiš! Při tom tvářil se velmi líbezně a oddaně, a natahoval ruku po zpropitném.“ (Kořenský 1896c, s. 641)

Průvodním motivem Kořenského cestopisu je i téma češství. Věnuje velkou pozornost českým stopám v zámoří, zejména ve Spojených státech, kde se setkával s příslušníky tamějších českých komunit, nezřídka u nich i přechodně bydlel. Zajímal se i o českou publikační činnost v zahraničí, často přidává výčty konkrétních tiskovin, které v jednotlivých navštívených městech vycházely. Zmiňuje se také o konkrétních českých osobnostech a jejich působení. Důležitou roli v americkém prostředí hrál zejména Vojtěch Náprstek, Kořenského současník a mecenáš výpravy, jehož činností v USA a zejména v New Yorku se v cestopise šířeji zabývá. Náprstek však neměl šanci si cestopis přečíst, neboť zemřel ještě před jeho vydáním. V New Yorku se potkal také s Antonínem Dvořákem, který tehdy vedl místní konzervatoř a v Kalifornii se setkal s vinařskou rodinou Korbelových.

Za hranicemi Spojených států se Kořenský tématu českých stop v zahraničí nevěnuje o nic méně. I na Havaji se setkal s Čechy – majitelem cukrářské firmy a pozounistou v místním hudebním útvaru. V Číně se cestovatelovy kontakty s Čechy omezily na dříve zmíněnou návštěvu hrobu Jany Fockové, která do své smrti udržovala korespondenci s Vojtou Náprstkem. Podobně v Indii u příležitosti návštěvy muzea v Kalkatě vzpomíná na zásluhy paleontologa a geologa Ferdinanda Stoličky. V Egyptě pak zmiňuje zejména úspěchy architekta Františka Schmoranze, jenž projektoval Egypťsko-súdánský pavilon na světové výstavě ve Vídni roku 1873.

V cestopise se také lze setkat s pocitem nespokojenosti s nerovnoprávným postavením českého jazyka v rámci Rakousko-Uherska. Svou rozhořčenost dává Kořenský najevo zejména v kapitolách z malajského prostředí: „[...] Nápisy holandské a malajské věští lidu, kolik peníz platí. Za provedení této rovnoprávnosti Javancům netřeba žádati. Tolik citu a spravedlivé povinnosti pro domácí národ má vláda sama. Jak divně vypadají proti tomu naše práva ústavou sice zaručená, ale neprováděná!“ (Kořenský 1896c, s. 212) A dále: „Nápisy, oznámení a tarify vydány jsou ve třech jazycích: v holandštině, čínštině a malajštině (s arabskými písmeny). / Co rozumí se v Indii samo sebou, o tom vede se u nás boj na nůž, jako by šlo o vyhlazení národa. Železniční zřízenec neponechal by se ve službě javanské ani hodinu, kdyby neovládal dokonale jazyk domorodců. Pán nepán osvojuje si malajštinu na Javě tak, že vládní úředník nemluví s malajským lidem jinak než malajsky.“ (Kořenský 1896c, s. 250)

Jedná se o poměrně ostrou kritiku tehdejšího systému, neboť Jáva byla tehdy vůči Holandsku v koloniálním postavení. Kořenský zde tedy přímo naznačuje, že dokonce i v cizí vládě zcela podřízených koloniích má jazyk místních obyvatel lepší postavení než jazyk český v habsburské monarchii.

Zejména v kontextu doby nelze opomenout ani Kořenského viditelné feministické přesvědčení. Nepochybně jej získal díky prostředí, v němž se pohyboval. V jeho případě měly vliv zejména dva faktory, a sice výše zmíněné zaměstnání pedagoga, posléze ředitele dívčí školy a (rovněž dříve zmiňované) vazby na Vojtu Náprstka. Právě z Náprstkovy iniciativy vznikl Americký klub dam, v němž Kořenský také několikrát přednášel o svých cestách. (Borovička 2010, s. 397)

V cestopise lze na feministicky laděné sentimenty narazit vícekrát – „ženskou otázkou“ se Kořenský zabývá zpravidla jedná-li se o jemu blízké školství: „Žaček ve škole nebylo. Ne že by snad byly chyběly, ale proto, poněvadž čínské dívky vůbec do školy nechodí. Až posud nenáleží emancipace mezi ženským pohlavím v Číně k dobrému tónu, a ženě náleží tam místo podřízené.“ (Kořenský 1896c, s. 149) V rámci chicagské světové výstavy připomíná úspěchy žen, jež se na ní v nemalé míře podílely: „Jako Kolumbus objevil Ameriku, tak výstava Kolumbova objevila ženu v novém rouše světových názorů. [...] Poprvé sdružily se tam ženy v mocný pluk a ukázaly světu sílu svého ducha. Presidentka její, paní Potter Palmrová, řídící se heslem *self help* (sic.) (vlastní pomoc), nepřipustila ani, aby někdo jiný, nežli zase jenom žena, plány k ženskému paláci vymyslela, zhotovila a na světové výstavě provedla. Byla to Miss Sophia Haydenová, která [...] vydobyla si první ceny za plány porotě předložené, a skvělý palác ve vlašské renaissanci na výstavišti postavila.“ (Kořenský 1896a, s. 156)

4. Literární povaha Kořenského cestopisu

4. 1. Parnasistní líčení zemí a míst

Kořenský je autorem, který literárně respektuje konvenční estetické modely své doby. Ačkoli v letech, kdy cestopis vznikal, již pronikly do české literatury moderní literární proudy (roku 1895 vyšel manifest české moderny), je pro většinu Kořenského díla charakteristická parnasistní estetika. Pro bližší charakteristiku budou následně užity definice markerů z publikace *Český a slovenský literární parnasismus* (srov. zvl. Haman a Tureček

2015, s. 108-113). Typicky se tyto postupy uplatňovaly v poezii, Kořenský je však dokládá i pro žánr cestopisu.

Kořenský prozrazuje svou literární inklinaci zvláště v líčení míst, která charakterizují danou zemi. Pro jeho popisy cizích míst je stěžejní důraz na lyrickou mnohomluvnost, kupení zdobných přívlastků, synonymické řady různých slovních výrazů, které manifestují bohatou slovní zásobu autora a jeho spisovatelský um. Příznačné jsou zvláště v líčení přírodních scenérií, jak je patrné z popisu yellowstonského parku:

„Procházíme lesním průsekem a obracíme oči v tu stranu, kde to dýmá, prská, bublá, soptí, víří, hučí, šumí a v podzemí duní. V těch místech lze tušit spíše fabriční město a hutě, kouřem zahalené. Zdá se, že tam v útrokách zemských pracuje na sta parních strojů, vydychujících puklinami země horkou páru a sirovodíkové dýmy. Bělavé vrstvy sraženého tufu, pokrytého krystalky sírovými, obrubují okraje geysérů a splývají v jediný sněhobílý povlak, jenž pod námi jako ledová kůra puká a prská, a chvílemi i s námi se boří a strachu člověku nahání.“ (Kořenský 1896a, s. 206).

V následující ukázce z plavby čínským mořem Kořenský přirovnává prvky krajiny k drahým kamenům. Dodává tak scenérii, jak je pro parnasistní postupy typické, na barevnosti a ilustruje její výjimečnost: „Večerem druhým bylo moře klidno jako rybník. Ani vlnka se nepohnula. K mořské pláni rychle skláněla se žhavá koule sluneční, skvěla se do pola jako zlato a rděla se polovicí druhou jako rubín, stápějíc se v parnatém ovzduší, až pohroužila se zdánlivě do hlubin oceanu. Hned na to zaplála světla na dálných majácích, a ve tmách nočních světélkovaly myriady tvorů, hořely jako drahé opály, mihotaly se jako bludičky a vroubily smaragdová temena mořských vln, korábem rozbrázděných a parním šroubem rozčeřených.“ (Kořenský 1896c, s. 122)

V případě Himálají cestovatel pohoří až mytologizuje: „Horečkou zmámen otevřel jsem síň, překročil jsem práh dveří, a vyhlíželi jsme společně k mlhovině, jež počala na se brátí fantastickou podobu vybájeného ducha, objímajíc hávem svým všecken kraj. Ve tmách zřeli jsme před sebou zvlněnou čaru přecházející pozvolna v horský hřbet. Za ním dále vystupovaly hřebeny vyšší a vyšší a stoupaly jako schodiště vedoucí ke trůnu domnělého preludu. Byla to několikerá předhoří, jež obstupují vlastní pásmo Himálajů.“ (Kořenský 1896c, s. 496)

Vzhledem ke Kořenského nadšení divokými přírodními scenériemi by se dalo očekávat, že bude uplatňovat podobné postupy také při popisu navštívených botanických zahrad a umělých parků. Taková domněnka je ovšem překvapivě mylná. Ačkoliv preference botanických zahrad a parků jako výlučných prostorů literárních děl zapadá do repertoáru

parnasistního diskurzu, u Kořenského zcela zjevně v případě těchto míst převládlo zaujetí vědecké. Obdivuje-li tropické rostliny pro jejich estetické kvality, činí tak také spíše ve volné přírodě. Jedinou výjimkou v tomto přístupu je Kořenského fascinace zahradními prvky z japonského prostředí: „Avšak ze všech těch druhů, jichž výčet mohl by poutati jenom odborníky, jsou zákrsky starobylých stromků jehličnatých pro cizince nejzajímavější. Jak se nediviti, když u našich nohou plazí se stromek, jenž poslušen jest vůle svého pěstitele a zakrsává ve fantastické podoby. V drobné jeho postavě spatřujete děcko, v jeho dávném věku starce, jenž přečkal již staletí. Marně snažil se stromek vyhnati korunu do výše a povznésti se svou přirozeností nad jiné rostlinstvo. Žaponský jeho pěstitel dovedl stíniti jeho nezdolný život, utlumil v něm jeho tužby a podřídil jeho síly své vůli. Ze stromu, jenž by se byl vypjal do výše mnoho metrů, vychoval zákrsek plazící se při samé zemi a násilně přiměl jehličí vyhlédnuté konifery, aby shlukovalo se na větévkách v podobě vějířů, stínidel, slunečníků a deštníků.“ (Kořenský 1896b, s. 252) Ani v tomto případě však Kořenský nepopisuje prostor zahrady jako celek a zaměřuje se na detail – zakrslý stromek. V ukázce také není zjevný obdiv jeho estetické stránky, spíše jakási lítost, snad také ilustrující Kořenského inklinaci k většímu estetickému požitku z nedotčené přírody. Na další stránce stromek dokonce nazve „zmrzačelým“.

Je důležité vzít na vědomí, že na rozdíl od impresionistů či symbolistů nemá Kořenský v úmyslu svými popisy vyvolat jiný pocit než zcela upřímný obdiv a fascinaci scénérií. Pro parnasistní autory nesloužila příroda jakožto médium sloužící k ilustraci a reflexi vnitřních pocitů autora, nýbrž jako jakýsi posvátný, neposkvrněný prostor určený k opěvování. Sklony k takovému vnímání prostoru jsou v Kořenského jazyce více než patrné: „Pochopujete kouzla tajemných těch kolosů, obestřených staroindickými bájemi a tradicemi? Jich temen a hřbetů smělec ještě se neodvážil a nezneuctil jejich ledovců svými šlépějemi. Jen zrakem zalétá v nebeské ty výšiny, pokryté stříbrem a zářící leskem dýmantů, a pěje ve své duši hymny, když rudá koule sluneční vynoří se z mlhového závoje na obzor jasného dne a osvítí rubínovým nachedem korunu odvěké Kánčindžingy a vznešené její družiny, v níž bělostná velehora Džánú, Pandym, Kubra, Dankia a Čumalari nejsou v končinách tibetských jedinými.“ (Kořenský 1896c, s. 480) V těchto popisech je také zjevné vysoké zaměření na vizuální působivost scénérie, v předložené ukázce viditelné zejména v důrazu na barvy jejich jednotlivých prvků. Figuruje zde další z markerů parnasismu, kterým je dekorativní malebnost (Haman, Tureček 2015, s. 116). V případě Kořenského je fascinace přírodou ještě umocňována jeho přírodovědným zaměřením.

V textu se také často objevují odkazy na antické reálie, jedná se zejména o antické Řecko a Řím: „Mysterie Yellowstonského parku mohly by býti vybájeným krajem, jímž Homerova Proserpina, opouštějíc Hades, navracela se ob čas ke své nešťastné matce Demeteře.“ (Kořenský 1896a, s. 206) nebo „[...] Na sta obrovských lvounů vyráží tam z hrdel skřeky, jiní vrhají se v mořské hlubiny, vynořují prsa nad vodu jako mytické nereidy, šplhají se po hladkých stěnách skalních a líně se povalující vyhřívají se na výsluní [...]“ (Kořenský 1896a, s. 257)

S modernistickými přístupy se v cestopise nesetkáme. Když už Kořenský svým psaním opouští ideály parnasistní estetiky, většinou se spíše vrací k ideálům romantismu, jako je fascinace zmizelou minulostí, patrná v následujícím úryvku: „Kam poděl se národ, jehož minulé sláva žije jenom v troskách slavných památníků? Kde jest život, nádhera a moc proslulého veleměsta Anuradhapury? Světové jeho jméno zaniklo, a pevné jeho zdivo pochováno jest v lianách a křoví, nad něž jen dagoby jako pyramidy se povznášejí.“ (Kořenský 1896c, s. 350) Vazby na romantismus a navracení k romantické estetice jsou rovněž typickým markerem parnasistní literatury. (Haman, Tureček 2015, s. 136)

4. 2. Intertextualita Kořenského cestopisu: mezi parnasistní pohádkou a fejetonem

Text je intertextově rozmanitý, Kořenský často prokládá svůj výklad citacemi českých či zahraničních autorů, nejčastěji básníků. Básně používá pro ilustraci poetična vjemově bohatých míst, například při popisu Niagarských vodopádů, kdy užívá Vrchlického překlad básně *Vodopád Lodorský* od anglického básníka Roberta Southeye. Kořenského výběr autorů se také nijak neodklání od diskurzu parnasismu: z neznámějších Vrchlický, Sládek, Čech. Je také zajímavé, že u citovaných děl málokdy uvádí jejich autory. Zřejmě předpokládal, že je zbytečné je uvádět, jelikož dobový čtenář patrně disponoval znalostí předkládaných úryvků uměleckých textů. Autora neuvádí například u úryvku *Pisně o Hiawatě* (a ani překladatele, jímž byl Sládek), zamlčuje rovněž Vrchlického v případě básně *Na vykopaniny z Olympie*, Čecha u *Hamumana* nebo u básně číslo 29 z Nerudových *Pisní kosmických*. Z Kořenského výběru je možné vypožorovat respekt k dobovému parnasistnímu kánonu – vybírá si díla jeho klíčových představitelů.

V cestopise také kromě známých autorů Kořenský parafrázuje lidové pověsti či příběhy. Činí tak zejména v kapitolách Japonsko a Čína. V případě japonské pohádky *Šitakirisuzume* (Vrabec s rozeklaným jazýčkem) se v jistých detailech odklání od tradiční

podoby příběhu. Jedná se zejména o celkový počet lidských postav — v japonské verzi se nejčastěji setkáváme se dvěma manželi, „hodným“ mužem a „zlou“ ženou. V Kořenském prezentované verzi jsou jako morálně čistí vykreslení oba manželé a jejich protipólem je jejich chamtivá sousedka. Je tedy možné, že se Kořenský s touto podobou příběhu setkal v reprodukované, alternované formě — například v jedné z cizojazyčných publikací, z nichž při psaní cestopisu čerpal.

Důvody, proč Kořenský považoval za důležité orientální pohádky do cestopisu zařadit, jsou přinejmenším dva.

První odráží dobový zájem (nejen) čtenářského publika o pohádkovou tematiku. V prostředí dramatu zájem o pohádkové příběhy obecně přetrvával od počátku devatenáctého století a přesahoval až do století dvacátého. Nejdříve se projevoval ve formě nenáročných, zábavných „kouzelných her“ (Tureček 1999, s. 339-340), později se pohádky objevují spíše jako rámování modernistických dramát – např. tzv. symbolistické pohádky (Tureček 1999, s. 341-345). Pohádky z orientálního prostředí se pak často objevují v dílech parnasistů. Kořenského současník J. Zeyer se orientálními příběhy inspiroval hned několikrát: například v románu *Gompači a Komurasaki* a dramatu *Lásky div se objevují prvky z japonské lidové slovesnosti*, v případě epické *Zrady v domě Han jde o prvky čínské*, povídka *Kunálovy oči* čerpá z prostředí indického. S obdobnou inspirací se lze setkat také v díle J. Vrchlického nebo S. Čecha.

Druhým důvodem pro toto zaujetí mohlo být mimo jiné tehdy populární přesvědčení, že lidová slovesnost v sobě odráží národní povahu. Kořenský tedy pohádku mohl považovat za zajímavou nejen z hlediska exotické tematiky, ale také jakožto důležitý prvek utvářející charakteristiku daného národa: „Co je nového u Herdera, bratří Grimmů a jejich stoupců je předně důraz na lid, a potom jejich přesvědčení, že ‚chování, zvyky, udržování ceremonií, pověry, balady, přísloví atd.‘ jsou součástí nějakého celku, a vyjadřují ducha určitého národa.“ (Burke 1978, s. 8) To také naráží na skutečnost, že Kořenský patrně – aniž by si to uvědomoval – vnímal vlivem evropských národních hnutí obyvatele navštívených oblastí jako homogenní příslušníky jednoho národa, což je v mnoha případech zcela zcestné.

Oproti tomu, místy – zejména ve druhé části cestopisu – lze také narazit na pasáže s humorným, až fejtonickým charakterem. Jedním příkladem za všechny může sloužit následující ukázka: „Spráskli byste rukama jako my, kdybyste se jednou ubytovali v řečené hospodě. Slova o ní šířená zněla lákavě. Četl jsem o svém příštím příbytku v knize, koupené již v Jokohamě: ‚The Victoria Hotel is a first-class hotel. It has 40 commodious and well-furnished bedrooms...‘ [...] Netresci, pane bože, toho, jenž povýšil jmenovanou hospodu na

hotel první třídy! Ale náš milý společník přehlédln všechna roztrřískaná okna, řalouny na cary roztrřepané i zpustlý nábytek a myši, které ho souřily, a byl s útlkem svým co nejlépe spokojen. Pro znamenité pepné jídlo curry, které mu tam na stůl v hojnosti předkládali, jiného neviděl a neslyšel.“ (Kořenský 1896c, s. 126)

Za literárně zajímavou může být považována též pasáž ze druhé řásti cestopisu, kdy se Kořenský pokouši řtenářstvu předat recept na kari ve stylu Magdaleny Dobromily Rettigové: „V Rettigové kuchařce curry ovšem chybí. Recept zněl by asi takto: Uvař rýži v solné vodě, uvař dále omáčku ze semen kardamomových, jeř jsou zápachu pronikavého, kořeného a chuti velmi ostré, kromě toho přidej pepře, cibule a tučného mléka kokosového, jeř lze dostat i toliko ve vlasti kokosovníku, a předloř na tabuli rýži i omáčku vedle rozliřného masa, ryb, raků, vajec a zeleniny. Host pak dle své chuti nechť smířeninu toho všeho sám si na talíři připraví.“ (Kořenský 1896c, s. 126-128) Jedná se o jediné místo v textu, kde Kořenský imituje styl jiného autora.

4. 3. Stylizace cestovatele

Ařkoliv označení „hotelový cestovatel“, jímž nazývali Kořenského jeho přítel Vráz (Todorovová, Chovaneček 2011, s. 47) a také A. V. Frič (Rozhoň 2005, s. 107) zní poněkud kriticky, nedá se říci, že by Kořenský byl zrovna dobrodružné povahy – což sám ostatně přiznával. (Borovička 2010, s. 398) Větřinu svých cest trávil v zázemí hotelů evropského rázu, při přepravě (ať už vlakové ři lodní) vyuřival služeb první třídy a stravoval se větřinou také „po evropsku“. Přílišnému experimentování s cizími kuchyněmi se spíře vyhýbal, na několik místech domorodé kulinářství dokonce otevřeně kritizuje: „Jídla, jeř nám kuchťík Apurského bungalua předkládal, byla nejhorři ze všech pokrmů, kterých jsme na Cejloně okusili. Prvním pozřením masitého sousta pocítili jsme nechutť k dalšímu jídlu. Jazyk a patro povlekly se zvlářtní vyrářzkou, a celá ústa byla jako v ohni. Pokořka se loupala a svaly se scvrkovaly. To vše zavinila pepná omáčka *kari*, kterou se polévá rýže smířená s masem.“ (Kořenský 1896c, s. 357) Problematickou se pro něj zdála být zejména indická kuchyně, na jejíž výraznou chuť a pikantnost nebyl cestovatel zvyklý: „Ale kdo nastupuje pouť Indií napříč, ten zříká se dobrovolně nároků na kulinarské hody. Čhtěř nechťeř musí snářeti trýzně angloindické kuchyně a přivykat i špíně, jaká zeje ze všech koutů kuchyňských místností. Zavírali jsme schválně oči, abychom neviděli, jak si počínají umounění kuchaři při přípravování pokrmů, a polykali jsme překořeněná sousta ani jich neřvýkajíce ani neochutnávajíce.“ (Kořenský 1896c, s. 591)

I pohledy na cizí kultury jsou částečně zkreslené – v Číně, Malajsii a Indii nahlíží Kořenský původní obyvatelstvo optikou koloniálních mocností. S místními většinou navazoval kontakty pouze okrajově (například potřeboval-li průvodce). Těmto interakcím se v cestopise nijak nevyhýbá, ale o kontaktní zkoumání místních komunit nejví přilíší zájem – představované obrazy z místního života jsou tedy nejčastěji reprodukováné poznatky od jiných autorů, případně informace sdělené průvodci, zřídka jde i o dojmy vytvořené na základě prožitých situací.

V cestopise se Kořenský stylizuje spíše jakožto nezávislý pozorovatel, ačkoliv na mnoha místech textu je patrné, že k němu má o něco dále, než by si býval přál. Do faktografických údajů a popisů obyvatel nezřídka nechává prosakovat své subjektivní názory. Tato subjektivní pozorování často rámuje objektivně a předkládá je čtenářstvu bez prostoru pro polemiku. Nezdá se, že by si svou zaujatost uvědomoval. I to jistým způsobem dokládá didaktický rozměr cestopisu. Kořenský své čtenáře poučuje, od počátku očekává, že předkládané poznatky budou schvalovat. Jeho hlavním zájmem se skutečně zdá být především osvěta mladého čtenářstva. Je si dobře vědom svého privilegia – tedy možnosti poznávat cizí kraje zblízka a mít tak možnost je mládeži zprostředkovat o něco hmatatelněji. Z dnešního pohledu by se s trochou nadsázky dalo říci, že byl v podstatě turistou píšícím cestopisy. To tvrdí například také Martínek (1998, s. 247).

5. Orientalismus a obraz Orientu

Jakkoli se Kořenský mohl snažit o bezpříznakové popisy zejména čínského a indického prostředí, je patrné, že byl jeho pohled značně zkreslený orientalistickým diskurzem. Orientalismus je – ve zkratce – tendence interpretovat orientální realie západní rétorikou a zobrazovat je tak, aby obraz vyhovoval západnímu publiku. Taková interpretace pomáhá utvářet koloniální přesvědčení, že Orient a jeho obyvatelé musí být definováni a „usměrněni“ zvenčí – proto se také Kořenský nikde zvlášť nevynezuje proti koloniálním vládám. E. Said uvažuje o orientalismu jako o svébytném diskurzu, který cizinci zprostředkovává umělý obraz Orientu. Takový obraz ve své podstatě nenabízí prostor pro polemiku, je prezentován jako věc faktu, zároveň je ale vytvářen západní uměleckou a akademickou scénou. (Said 2003, s. 20-21)

Před svou cestou se Kořenský zřejmě setkal s orientalistickými vyobrazeními Indie a Číny, což mělo značný vliv na jeho vnímání těchto prostorů. To je možné ilustrovat například na následujících ukázkách: „Varanasi – tak slove Benares v sanskrtu – již kvetlo, když se

egyptské pyramidy počaly teprve stavěti a sláva jeho již rostla a šířila se po zemi, když Řím žil ještě dobu dětství. [...] Blížice se k tak památnému místu, očekáváme pomníky odvěké kultury, zastíňované korunami ztepilých palem a objímané hájem stovčkových tamarind a smokvoňů. Očekáváme nádheru chrámů a svatyň, tajících v sobě podoby indického božstva v lesku zlata a drahého kamení. Tušíme, že budeme procházet zástupy zbožného lidu, že uvidíme dobromyslné tváře milosrdných a blahovolných sluhů božích, kteří vlévají do srdcí trpícího lidstva krůpěje potěchy, jsouce sami vzorem pokory a odříkání. Domníváme se, že spatříme mramorová sloupení s uměleckou tvorbou dávných mistrů, chovanou v šetrné úctě a neporušenosti. Toužíme nedočkavě, abychom zřeli zelené luhy a břehy zázračného proudu, přicházejícího z dalekých pramenů od nebetyčných Himálajů, a sklonili svou hlavu před šumným jeho tokem. Chcete slyšeti hymnus, jež prozpěvují zástupové poutníků, táhnoucích do svatého města ze všech konců země a hledajících spasení své duše ve vodách divotvorné Gangy.“ (Kořenský 1896c, s. 507).

Atmosféra, respektive celkový dojem Orientu je Kořenským často vykreslován prostřednictvím tamní exotické flóry. Kořenský se vůbec realizuje v popisech a charakteristice místní přírody, případně vysvětlování různých přírodních jevů. To je patrné v celém cestopise. Na mnoha místech se omezuje pouze na výčty rostlinných a živočišných druhů v konkrétní oblasti, například: „Ztepilé palmy arekové tulí se k musám obsypaným sterými banánkami, k sagovníku druží se přeuzitečný manihot, nad chýšemi košatí se tamarindy s chlebovníky, mangostany s duriany, kolem stavení žloutnou se plody ananasů a oranžů, v plné síle bujejí dracény, žumary, kanny, nopály, trnité akanty, skvrnolisté krotony, třtina, bambus, aron jedlý, a plamenným ohněm nádherně kvete luštinatá Poinciana regia z Madagaskaru, proto u Angličanů flamboyant zvaná, a dovršuje naše podivení a rozechvění.“ (Kořenský 1896c, s. 235)

Konkrétní přírodovědnou problematiku podává čtenáři laicky – také zde je zjevné jeho zaměření na vzdělávání. Na relevantních místech připomíná zásluhy příslušných přírodovědců. Ty, jež považuje za obzvláště hodné pozornosti, přibližuje o něco důsledněji prezentací jejich stručných životopisů.

Kromě přírody charakterizuje Orient zejména jeho odlišná mytologie, náboženství a kult. V centru jeho pozornosti jsou často místa, kde jsou praktikovány různé rituály a náboženské obřady. Vůči jiným náboženstvím vystupuje kriticky, často je spojuje s pověrou nebo fanatismem: „Přesvědčíme se všemi smysly, že nevstupujeme do sídla indického božstva, ale že bloudíme v místech zmatku, kde náboženství přechází v šílenství, víra v pověru, kouzla a čáry, zbožnost ve zvrhlost lidské bytosti, lidé v netvory, sluhové boží ve

vychytralé brahminy a podvodníky, kajícíci ve zbrklé fakiry, pojídající mrchy a vlastní výmětky a zohavené na těle nátěrem z hlíny, bláta a popelu. Kam se poděla prostá slova lásky a ctnosti, hlásaná v duchu Kristově již velkým Gautamou?“ (Kořenský 1896c, s. 507-508)

V důsledku je Kořenský Orientem rozčarován. Jeho očekávání formovaná kulturními a literárními stereotypy nejsou naplněna. Na žádném z míst nenalezne to, co hledal. Tím je především Orient neměnný a věčný, zaplněný „pomníky odvěké kultury“ či „mramorovými sloupeními s uměleckou tvorbou dávných mistrů“ (Kořenský 1896c, s. 507) Nepotvrzuje se mu ani podoba Orientu jako protikladu k racionálnímu západu, kdy Orient mívá konotace mystična, čarovna či tajemna. Tyto ideály bohužel rozbíjí setkání se s tvrdou realitou – s lehčí ironií se dá říct, že Indové kazili Kořenskému požitky z Indie. Posledním důkazem orientalistických vlivů na Kořenského psaní je interpretace Buddhových učení analogií s Kristem.

5. Závěr

Cesta kolem světa Josefa Kořenského je dílo svým obsahem koncipované jakožto dílo populárně-naučného charakteru. Modelovým čtenářem cestopisu měla být v první řadě mládež, ačkoli je možné, že ji někteří z čtenářů mohli využít také jako turistického průvodce. Cestopis obsahuje velké množství fotografií a kreseb, které jej činily poutavějším. Kořenský nebyl cestovatelem-dobrodruhem, nýbrž cestovatelem-turistou a obsah cestopisu tomu také odpovídá.

Jeden z nejčastěji se opakujících motivů cestopisu je motiv přírody odrážející autorovo přírodovědné vzdělání. Kořenský se také často vlivem svého učitelského povolání věnuje tématu pedagogiky a předkládá čtenářům pohledy do vzdělávacích institucí navštívených krajů. Chválí školství americké a japonské, vůči školám v tropech je kritický. Věnuje se tématu češství a sleduje české stopy v zahraničí. Z cestopisu je také patrné autorovo feministické přesvědčení.

Ačkoliv je parnasismus diskurzem typickým zejména pro poezii, v Kořenského cestopise se lze setkat s jeho markery, jakými jsou například virtuoza formy či dekorativní malebnost. Autor v cestopise cituje množství básní, jejichž autoři se řadí k parnasistickému diskursu. Také Kořenského přístup k přírodě vykazuje typické známky parnasismu. Přírodní scenérie nekriticky obdivuje, místy je vykresluje až jako posvátné prostory. U uměle vytvořených zahrad a parků tento přístup neuplatňuje. Modernistické tendence se v díle neobjevují.

V jistých částech cestopisu zařazuje Kořenský lidové pohádky, týká se to zejména oblasti Japonska a Číny. Zájem o tuto tematiku odráží jednak popularitu žánru, jednak dobové přesvědčení, že prvky lidové slovesnosti vypovídají o charakteru národa.

Ačkoli se Josef Kořenský snažil působit na své čtenáře objektivně, neunikl vlivu tendencí typických pro jeho dobu. To lze pozorovat zejména na jeho přístupu k reáliím navštívených zemí, které nahlížel prismatickým zrcadlem orientalismu.

Bibliografie

BOROVÍČKA, Michael. *Velké dějiny zemí Koruny české. Cestovatelství, svazek 20*. Praha: Paseka, 2010. ISBN 978-80-7432-033-0.

BURKE, Peter. *Popular Culture in Early Modern Europe*. New York: Harper & Row, Publishers, Inc., 1978. ISBN 0-06-131928-7.

HAMAN, Aleš a Dalibor TUREČEK. *Český a slovenský literární parnasismus: synopticko-pulzační model kulturního jevu*. Brno: Host, 2015. ISBN 978-80-7491-255-9.

KAŠPAR, Oldřich. *Josef Kořenský (1847-1938): cestovatel, nebo turista?* Národopisná revue Strážnice: Národní ústav lidové kultury Roč. 27, č. 4 (2017), s. 348-349.

KOŘENSKÝ, Josef. *Cesta kolem světa*. V Praze: J. Otto, [mezi 1896 a 1902]. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:5cf430b0-dca3-11dd-beee-000bdb925259>

LEMMEN, Sarah. *Tschechen auf Reisen: Repräsentationen der außereuropäischen Welt und nationale Identität in Ostmitteleuropa 1890-1938*. Köln: Böhlau, 2018

MARTÍNEK, Miloslav a Jiří MARTÍNEK. *Čeští cestovatelé a mořeplavci*. Ilustroval Petr URBAN. Praha: Albatros, 2006. Oko (Albatros). ISBN 80-00-01863-2.

MARTÍNEK, Jiří a Miloslav MARTÍNEK. *Kdo byl kdo: naši cestovatelé a geografové*. Praha: Libri, 1998. Kdo byl kdo. ISBN 80-85983-50-8.

PŮTOVÁ, Barbora. *Čeští cestovatelé a etnografové na hranici kultur: Vráz, Frič a Kořenský*. Národopisná revue 22, č. 2012, č.1, s. 2-18

ROZHONĚ, Vladimír. *Čeští cestovatelé a obraz zámoří v české společnosti*. Praha: Aleš Skřivan ml., 2005. ISBN 80-86493-18-0.

TODOROVÁ, JIŘINA. "JOSEF KOŘENSKÝ – NEJEN CESTOVATEL." *Český Lid* 83, č. 1 (1996): 46–52. <http://www.jstor.org/stable/42639497>.

TODOROVÁ, Jiřina a Jan CHOVANEČEK. *Kolem světa: sbírka fotografií z cest Josefa Kořenského v Náprstkově muzeu asijských, afrických a amerických kultur*. Praha: Národní muzeum, 2011. ISBN 978-80-7036-300-3.

TUREČEK, Dalibor. Komentář: Charakteristika a kompozice svazku. In: SENDLEROVÁ, Martina a Jiří KUDRNÁČ (eds.). *Pohádkové drama*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999. s. 331-348. ISBN 80-7106-330-4.

VAVROUŠEK, Bohumil, ed. *Dr. Josef Kořenský: životopisná stať a hrst přátelských vzpomínek k jeho devadesátce*. Praha: B. Vavroušek, 1937.

SAID, Edward W. *Orientalism*. Londýn: Penguin Books, 2003. ISBN 978-0-394-42814-7

SECKÁ, Milena. *Vojta Náprstek: vlastenec, sběratel, mecenáš*. Vyd. 1. V Praze: Vyšehrad, 2011.